

T. B. M. M.

TUTANAK DERGİSİ

18 inci Birleşim

19 . 12 . 1991 Perşembe

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
I. — GEÇEN TUTANAK ÖZETİ	77
II. — GELEN KÂĞITLAR	78
III. — YOKLAMA	79
IV. — BAŞKANLIĞIN GENEL KURULA SUNUŞLARI	79
A) GÜNDEM DIŞI KONUŞMALAR	79
1. — Kayseri Milletvekili Abdullah Gül'ün, ülkemizdeki Çekiç Güç ile ilgili gündem dışı konuşması ve Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Erdal İnönü'nün cevabı	79:84
2. — Kahramanmaraş Milletvekili Ahmet Dökülmez'in, Kahramanmaraş İlinin çözüm bekleyen acil sorunlarına ilişkin gündem dışı konuşması	84:85
3. — İstanbul Milletvekili Adnan Kahveci'nin, KİT ürünlerine yapılan zamalara ilişkin gündem dışı konuşması ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Ersin Faralyalı'nın cevabı	86:91

B) TEZKERELER VE ÖNERGELER

1. — Amerika Birleşik Devletlerine gidecek olan Tarım ve Köyişleri Bakanı Necmettin Cevheri'nin dönüşüne kadar, Tarım ve Köyişleri Bakanlığına Devlet Bakanı Akın Gönen'in vekillik etmesinin uygun görüldüğüne ilişkin Cumhurbaşkanlığı tezkeresi (3/222) 91
2. — Belçikaya gidecek olan Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin'in dönüşüne kadar, Dışişleri Bakanlığına Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Erdal İnönü'nün vekillik etmesinin uygun görüldüğüne ilişkin Cumhurbaşkanlığı tezkeresi (5/223) 91
3. — 2972 Sayılı Mahallî İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanununun 29 uncu Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair 10.12.1991 tarih ve 3764 sayılı Kanunun bir daha görüşülmek üzere geri gönderildiğine ilişkin Cumhurbaşkanlığı tezkeresi (3/221) 91:94
4. — Özbekistan'da yapılacak ilk cumhurbaşkanlığı seçimi ve bağımsızlık referandumunu izlemek üzere vaki davete Türkiye Büyük Millet Meclisinden iki kişilik bir gözlemci parlamento heyeti ile icabet edilmesine ilişkin Başkanlık tezkeresi (3/224) 94:95

V. — SEÇİMLER 95**A) KOMİSYONLARA ÜYE SEÇİMİ** 95

1. — Öğretmenlerin içinde buldukları sıkıntuların çarelerini ve bu meslek mensuplarını toplumda layık oldukları statüye kavuşturmak için alınacak tedbirleri tespit etmek amacıyla kurulan Meclis Araştırması Komisyonuna üye seçimi 95

VI. — GENSORU, GENEL GÖRÜŞME, MECLİS SORUŞTURMASI VE MECLİS ARAŞTIRMASI 95**A) ÖNGÖRÜŞMELER** 95

1. — Doğru Yol Partisi Grup Başkanvekilleri Zonguldak Milletvekili Güneş Müftüoğlu ve Bursa Milletvekili Turhan Tayan, Sosyaldemokrat Halkçı Parti Grup Başkanvekili İçel Milletvekili Aydın Güven Gürkan, Anavatan Partisi Grup Başkanvekilleri Bayburt Milletvekili Ülkü Güney ve Kütahya Milletvekili Mustafa Kalemli, Refah Partisi Grup Başkanvekilleri Malatya Milletvekili Oğuzhan Asiltürk ve Kocaeli Milletvekili Şevket Kazan ile 13 arkadaşının, ülkemizin iç güvenlik sorunları konusunda genel görüşme açılmasına ilişkin önergesi (8/3) 95:121

I. — GEÇEN TUTANAK ÖZETİ

TBMM Genel Kurulu saat 15.00'te açılarak iki oturum yaptı.

Bayındırlık ve İskân Bakanı Onur Kumbaracıbaşı, Ankara Milletvekili Ömer Faruk Ekin-ci'nin 17.12.1991 tarihli 16 ncı Birleşimde yaptığı, Ankara'nın Mamak İlçesinde meydana gelen toprak kaymasına ilişkin gündem dışı konuşmasına cevap verdi.

İstanbul Milletvekili Mustafa Baş, İstanbul Bayrampaşa Cezaevinde yaşam şartları, bu cezaevinin boşaltılarak sosyal amaçlı tesisler haline getirilmesi çalışmalarına ilişkin gündem dışı bir konuşma yaptı.

Kayseri Milletvekili Mustafa Dağcı'nın, Kültür Bakanlığında son günlerde yoğunlaştığı iddia olunan atamalar ve diğer tasarruflara ilişkin gündem dışı konuşmasına Kültür Bakanı Durmuş Fikri Sağlar;

Kahramanmaraş Milletvekili Recep Kırış'ın, Hükümet Kuruluşundan sonra yapılan tayinlere; Güneydoğu Anadolu'da konuşlandırılan Çekiç Gücün görev süresine, Halkın Emek Partisince Ankara'da düzenlenen kongreye, KİT ürünlerinde yapılacak fiyat ayarlamaları ile Hükümetin diğer tasarruflarına ilişkin gündem dışı konuşmasına, Devlet Bakanı Akın Gönen; Cevap verdiler.

İsparta Milletvekili Ertekin Durutürk ve 25 arkadaşının, ülkemizin halen sahip olduğu çevre değerlerini korumak, çevre sorunlarının sebep ve sonuçları ile bu konuda alınması gerekli tedbirleri tespit etmek amacıyla (10/6) ve

Erzurum Milletvekili Rıza Müftüoğlu ve 15 arkadaşının, bürokratik yapılanmadaki mevcut problemleri tespit etmek ve devletin bürokratik yapılanmasının yeniden düzenlenmesini sağlamak amacıyla (10/7);

Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergeleri okundu; önergelerin gündemdeki yerini alacağı ve öngörüşmelerinin, sırasında yapılacağı açıklandı.

Doğru Yol Partisi ve Sosyaldemokrat Halkçı Parti Grupları adına Grup Başkanvekilleri Zonguldak Milletvekili Güneş Müftüoğlu, Adana Milletvekili Bekir Sami Daçe, İçel Milletvekili Aydın Güven Gürkan ve Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak'ın;

Ekonomi (8/4) ve

Dış politika (8/5),

Konularında, genel görüşme açılmasına ilişkin önergelerinin, yapılan öngörüşmelerden sonra, kabul edildikleri;

17.12.1991 tarihli 16 ncı Birleşimde alınan karar gereğince; (8/4) esas numaralı genel görüşmenin 19 uncu birleşimde, (8/5) esas numaralı genel görüşmenin de, 20 nci birleşimde yapılacağı;

Açıklandı.

19.12.1991 Perşembe günü saat 15.00'te toplanmak üzere, birleşime 20.15'te son verildi.

Yasin Hatipoğlu
Başkanvekili

Halil Çulhaoğlu
İzmir
Kâtip Üye

Ali Günaydın
Konya
Kâtip Üye

II. — GELEN KÂĞITLAR**19 . 12 . 1991 Perşembe***Rapor*

1. — 1992 Mali Yılı Genel ve Katma Bütçeleri Kanunlaşınca Kadar Devlet Harcamalarının Yapılmasına ve Devlet Gelirlerinin Tahsiline Yetki Verilmesine Dair Kanun Tasarısı ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (1/261) (S. Sayısı : 6) (Dağıtma tarihi : 19.12.1991) (GÜNDEME)

————— o —————

BİRİNCİ OTURUM

Açılma Saati: 15.00

BAŞKAN: Başkanvekili Yasin Hatipoğlu**KÂTİP ÜYELER:** Ali Günaydın (Konya), Halil Çulhaoğlu (İzmir)**BAŞKAN —** Türkiye Büyük Millet Meclisinin 18 inci Birleşimini açıyorum.**III. — YOKLAMA****BAŞKAN —** Ad okunmak suretiyle yoklama yapılacaktır. Hazır bulunan değerli arkadaşlarımın salonda bulduklarını yüksek sesle işaret buyurmalarını rica ediyorum.

(Yoklama yapıldı)

BAŞKAN — Toplantı yetersayımız vardır, görüşmelere başlıyoruz.

Gündeme geçmeden önce, üç arkadaşımız gündem dışı söz istemişti, onlara sırasıyla söz vereceğim.

IV. — BAŞKANLIĞIN GENEL KURULA SUNUŞLARI**A) GÜNDEM DIŞI KONUŞMALAR****1. — Kayseri Milletvekili Abdullah Gül'ün, ülkemizdeki Çekiç Güç ile ilgili gündem dışı konuşması ve Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Erdal İnönü'nün cevabı****BAŞKAN —** Ülkemizdeki Çekiç Güç ile ilgili olarak, Kayseri Milletvekili Sayın Abdullah Gül'e söz veriyorum.

Buyurun efendim. (RP sıralarından alkışlar)

Sayın Gül, süreniz 5 dakikadır efendim.

ABDULLAH GÜL (Kayseri) — Sayın Başkan, sayın milletvekilleri ve Sayın Hükümet üyeleri; çok yakında (28 Aralık günü) süresi sona erecek olan Çekiç Güç ile ilgili görüşlerimi bildirmek üzere, gündem dışı söz almış bulunuyorum; hepinizi saygıyla selamlarım.

Sayın milletvekilleri, Körfez Savaşının üzerinden aylar geçti. Bu süre içinde, savaşın gizli dosyaları ve perde arkası gerçeklerle, sebeplerle ilgili, dış dünyada çok yayın yapıldı, gizli dokümanlar açıklandı; konferanslarda, panellerde, bu savaşın baş aktörleri büyük itiraflarda, önemli açıklamalarda bulundular. Bu savaşın, Amerika'nın önderliğinde ve egemenliğinde, dünyada yeni bir düzen kurma imkânı sağlamak için, nasıl tezgahlandığını tüm dünya gördü. Amerika'nın Bağdat Sefiresi Bayan April'in, 25 Temmuzda Saddam Hüseyin'le yaptığı görüşmenin zabitleri açıklandığında, Amerika Birleşik Devletlerinin, Kuveyt'in işgaline nasıl yeşil ışık yakıldığını hepimiz öğrendik. Herhalde, bu savaşın gerçek sebeplerini en iyi açıklayan, Amerikan Kongresindeki Azınlıklar Komitesi lideri Robert Dole oldu. Aynen şöyle söylüyor: "We are in the Middle East for three letters; oil ail. That is why in the Gulf." Yani, adam, "biz üç harf (o, i, l) için Ortadoğu'dayız, yoksa, demokrasi için, şunu bunu kurtarmak için değil" diyor.

Aynı şekilde, savaşın başladığı ve Bağdat'a binlerce ton bombanın yağdırıldığı ilk günün ilk saatlerinde CNN'den yapılan canlı röportajda, yine Amerikan Kongresinin önemli adam-

larından Les Apsin, büyük bir heyecan içerisinde, savaşın hedefe ulaştığını şu üç şeyle hatırlıyordu: 1. İsrail'in güvenliğinin sağlandığını, 2. Petrol bölgelerinin hâkimiyetinin ele geçirildiğini, 3. Amerika'nın, tek büyük güç olarak dünyaya gücünü ispatladığını söylüyordu; o canlı programı seyredenler hatırlayacaktır. Bundan hemen iki saat sonra, aynı kişiyle yapılan ikinci bir röportajda daha sakin, daha bilinçli bir şekilde, aynı şeyleri değil, bu sefer başka şeyleri söylemişti bu zat.

Sayın milletvekilleri, Çekiç Güç, amacı bu olan bir savaşın artığı olarak ülkemize yerleşmiştir. Ben, ülkemizdeki Çekiç Güç'e bağlı Amerikan helikopterleriyle, savaştan hemen sonra bu bölgeyi gezen bir arkadaşınızım. O zamanlar İslam Kalkınma Bankasında çalışıyordum ve Türkiye'ye sığınan 500 bin kişi için, bütün dünyadan acil yardım istenmişti; İslam Konferansı, İslam Bankası ve diğer İslam teşkilatları tarafından oluşturulan bir heyetle, Türkiye'nin davetlisi olarak gelmiştim. O zamanki ilgili bakanın bütün gayretlerine, bütün çabalarına ve iyi niyetine rağmen, bu heyet Diyarbakır'da bir hafta bekletilmiş, Hükümetin bütün gayretlerine rağmen bölgeye gönderilememiş, daha sonra geri dönmek zorunda kalmıştı; fakat, yardımın gerçekleştirilmesi için, biz Türkiye'ye geri geldiğimizde, üç gün geçmiş, durum anlaşılmıştı. Bunun üzerine, Kızılayın çok yetkili bir görevlisi, şahsen, bana "Diyarbakır'da, Amerikalılarla temas geç" demişti. Aynı gün Amerikalılarla temas geçtim ve Diyarbakır Havaalanında günlerce vakit geçiren bizler, ertesi gün sabahleyin, dolmuş seferi gibi helikopter seferi yapan Amerikan helikopterleriyle bölgeyi gezdik. Bunlar Çekiç Güç'ün helikopterleriydi. Gördüğümüz manzara şu idi: O bölgeye, "yardım teşkilatı" adı altında 22 teşkilat gelmiş, bu 22 yardım teşkilatının 21'i, resmen, kilise teşkilatı, 22 ncisi İsrail'in İstanbul Başkonsolosluğu idi.

Daha sonra hatırlarsanız, bu heyetlerle ilgili basında çok acı açıklamalar çıktı.

Sayın milletvekilleri, Hükümetimizin bütün gayretlerine rağmen, bir dış heyet bu bölgeye gidemezken, bu helikopterlerde onsekiz, ondokuz yaşlarındaki kızlar vardı. Bizim kadar rahat Türkçe konuşan bu kızların daha sonra Alman, İngiliz misyonerleri olduğunu öğrendiğimde hayretler içinde kalmıştım.

Şu, açık bir gerçek ki, bu yabancı askerî güçler üzerinde, Türkiye'nin ciddi kontrolü mümkün değildir. Ne zaman ve hangi koşullarda bu güçlerin kullanılacağı, Ankara'dan değil, Washington'dan kararlaştırılır.

Son yıllarda yayımlanan CIA ve KGB ajanlarının ve önemli siyasilerin hatıralarını okuduğunuzda görürsünüz ki, bu tip askerî güçler, bu tip imkânlar, daha sonra bu ülkeleri büyük çıkmazlar içine sokmuştur. Bu ülkeler, millî menfaatları aleyhine, büyük emrivakilerle karşı karşıya bırakılmışlardır; Birinci Dünya Savaşına girişimizi hatırlayın, Tahran'daki esirlerin kurtarılmasında, Amerikan güçlerinin, Afrika'daki, Asya'daki birçok ülkeden habersizce nasıl faydalandıklarını hatırlayın.

Ülkemizin bu hassas bölgesinde, emrivakilerle karşı karşıya kalmamak için, millî menfaatlarımızın tersine konumlara düşmemek için, bu yabancı gücün varlığına son vermek gerekmektedir.

Çekiç Güç'ün Amerikalı Komutanı Albay Nepe, bakın, çevresine hep şunu söylüyor: "Siz niçin PKK ile uğraşıyorsunuz? Hizbullah'la uğraşsanız.." Sorun bunu, o bölgede görev yapan Türk subaylarına; sorun ve görün Türk subaylarının gururlarının nasıl kırıldığını.

Ortadoğu'nun mazlum ve çilekeş Müslüman halkı, bir yandan ülkesindeki zalim yönetimler tarafından inletilirken, diğer yandan da, o zalim kuklaların kuklacısı emperyalist güçler

tarafından katledilmektedir. Ortadoğu'nun yüzyıllarca sorumlusu olan, bu bölgede huzuru, güveni, kardeşliği ve hakkı hâkim kılan bu milletin mirasçıları olarak, dış politikamızı yeniden gözden geçirmek ve şahsiyetli bir politika gütmek zorundayız.

Şu anda, millî menfaatlarımıza zıtlığı açıkça ortada olan ambargonun kaldırılmasını diliyoruz. Dün, televizyondan çoğunuz görmüşsünüzdür, Bağdat'taki, Musul'daki, Kerkük'teki binlerce çocuğun açlıktan, gıdasızlıktan, ilaçsızlıktan nasıl öldüğünü. Arkadaşlar, düşünün, Şanlıurfa'daki, Diyarbakır'daki çocukların bu çocuklardan farkı nedir? Bizim hâlâ millî menfaatlarımız dışında, ambargoyu sürdürmemiz büyük bir tezattır.

Zamanın kısalığı sebebiyle, sözlerime son verirken, Sayın Hükümet üyelerinin, Körfez Savaşı öncesi bu Mecliste yaptıkları konuşmaları hatırlamalarını, Sayın İnönü'nün -o bölgeyi gezdiler- o bölgedeki gerçekleri hatırlamalarını, meydanlarda bağımsızlık sözü verdiklerini, daha önceki iktidara, "telefonla aldıkları talimatlarla Türkiye'yi yönetiyorlar" dediklerini hatırlamalarını istiyorum.

Topraklarımızda her an başımıza büyük gailer açma ihtimali olan bu yabancı güçleri bir an önce geri göndermenizi diliyorum ve hepinizi saygıyla selamlıyorum. (RP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Gül, teşekkür ediyoruz.

DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI ERDAL İNÖNÜ (İzmir) — Sayın Başkan Hükümet adına cevap vermek üzere söz istiyorum.

BAŞKAN — Efendim, Sayın Gül'ün gündem dışı konuşması üzerine, Hükümet adına, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Sayın Erdal İnönü söz istediler.

Buyurun efendim. (SHP ve DYP sıralarından alkışlar)

DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI ERDAL İNÖNÜ (İzmir) — Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Biraz evvel konuşan değerli arkadaşımızın sorduğu sorulara, ortaya koyduğu görüşlere, Hükümet adına, aynı zamanda Dışişleri Bakanlığına da vekâlet ettiğim için, cevap vermek üzere huzurunuzdayım; hepinize saygılarımı sunarım.

Önce şunu söylemek istiyorum; konuştuğumuz konu, bizim Hükümetimizin ortaya çıkardığı bir konu değildir. Bu konu, geçmiş Hükümetten devraldığımız bir konu, devraldığımız bir sorundur. (ANAP sıralarından "Bir mazeret bulun..." sesleri)

Bunu, özür diye söylemiyorum, bir gerçeği göstermek için söylüyorum.

MUSTAFA KALEMLİ (Kütahya) — Devletin devamlılığı ilkesi?!

DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI ERDAL İNÖNÜ (Devamla) — Devletin devamlılığı ilkesini, bizim, sözlerimize bağlı kalmamız ilkesini, ülkemizin ulusal çıkarlarının her zaman göz önünde tutulması ilkesini, yani bütün bunları bir araya getirerek Hükümetin görüşünü sunuyorum.

İyice anlaşılması için, izin verirseniz, olaylara bağlı kalarak geçmişini anlatacağım.

Körfez Savaşının nasıl olduğunu biliyorsunuz. Biz o zaman, muhalefetteyken, Irak'ın Kuveyt'i işgaliyle işlenmiş olan uluslararası hukuk ihlalinin savaşa yol açmadan düzeltilmesi için, görüşlerimizi her zaman ifade ettik, bunu her yerde söyledik. "Bu uluslararası hukuk ihlali barış içinde düzeltilmelidir, bu bölgenin sağlıklı gelişmesi için bu şarttır; yoksa ne olacağı

bilinmez" dedik; ama, bunu, bir muhalefet partisinin başkanı olarak söylememiz, yeterli güç, yeterli ağırlık taşımadı ve sonunda, bildiğimiz olaylar, savaş ve arkasındaki diğer olaylar meydana geldi.

Körfez Savaşından sonra ne oldu? Irak'ta, önce güneyde, sonra kuzeyde çıkan isyan hareketleri, Irak'ın Saddam yönetimince şiddetle bastırıldı. Bunun sonucunda, 1991 Nisan ayının ilk günlerinde, Kuzey Irak'ta, Türkiye'ye ve İran'a doğru kitlesel göç hareketi meydana geldi. 2 Nisan 1991 tarihi itibarıyla, Türkiye-Irak sınırında 500 bin kişi birikti. Bu durumla ülkenizin tek başına başa çıkmasının imkânsızlığı ortada olduğu için, o zaman, Dışişleri Bakanlığı, Hükümet, 2 Nisan 1991 tarihinde, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyini acele toplantıya çağırılmıştı. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, 5 Nisan tarihli kararında; Irak'ı, söz konusu askerî harekâtı durdurmaya, diğer üye ülkeleri de, göçe zorlanan kitleye yardımda bulunmaya davet etti.

Söz konusu Güvenlik Konseyi kararına dayanarak, 6-11 Nisan tarihleri arasında, sınırımızdaki Iraklılara, uluslararası yardım kampanyası başladı. Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Fransa, Kanada, Almanya ve İtalya, yardım malzemesini, ihtiyaç noktalarına havadan ulaştırmak için Türkiye'den izin aldılar; ancak, kısa sürede -o zaman, orayı, biz de gittik, gördük- bu çabaların yeterli olmadığı görüldü.

11 Nisan 1991 tarihinde Bakanlığımıza başvuran Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçiliği, yardım çalışmasının boyutlarını genişletmek, ülkemize, bir plan dahilinde askerî yardım personeli getirmek ve çeşitli yerlerde malzeme depolamak istedi. Söz konusu planlı yardım faaliyetine de "provide comfort" adı verildi; ama, bu İngilizce kelimeyi kullanmama gerek yok, buna, "yardım sağlama harekâtı" diyeceğim.

Bu harekâta, sadece insanî yardım amacı ve otuz gün süreyle sınırlı olması, makamlarımızın koyacakları kurallara uyulması, söz konusu makamlarla eşgüdüm yapılması, Iraklı siviller için kampların münhasıran Kuzey Irak'ta kurulması koşullarıyla, o zaman izin verildi.

Harekâta üç temel hedef gözetildi: Bir defa, ilk önce, sınırda biriken Kuzey Iraklıların gıda, su, ilaç gibi en acil ihtiyaçlarının karşılanması, durumlarının kötüleşmesinin önlenmesi; ikinci olarak, kamplarda güvenli bir şekilde barınmalarının sağlanması; nihayet, Kuzey Irak'ta gittikçe genişletilen bir güvenlik bölgesi içinde, esas yerleşim yerlerine dönmeleri...

Bu harekâta, İngiltere, Fransa, Hollanda, İtalya, Belçika, Danimarka, İspanya, Kanada, Lüksemburg ve Portekiz katıldılar. Dışarıdan gelecek yardım malzemesinin girişi için, özel gümrük rejimi kuruldu. Yardım faaliyetinin en yoğun olduğu dönemde -mayıs sonunda- bölgede 13 ülkenin 21 bin askerî personeli görev yaptı. 30 kadar ülkenin yardım malzemesi ihtiyaç sahiplerine dağıtıldı. Harekâtın süresi mayıs ve haziran aylarında iki kere 30'ar gün uzatıldı. 1991 yılı temmuz başında amaçlanan hedefe varılmış ve Türkiye'de kalan küçük bir miktar dışında, sınırdaki sığınmacıların hemen tamamı geldikleri yerlere dönmüşlerdir.

Yardım harekâtının bu ilk aşamasının sona ermesiyle, Kuzey Irak'ta faaliyet gösteren birlikler geri çekildi. Arkasından, Türkiye'de bir miktar kuvvetin konuşlandırılmasıyla ikinci yardım harekâtı başlatıldı. Bu harekâtın başlıca amacı; Saddam yönetimine karşı sağlanan caydırıcılığın devam ettirilmesi, ayrıca, Kuzey Irak'ta Birleşmiş Milletler Mültecilere Yardım Yüksek Komiserliği ve hükümetler dışı kuruluşlar tarafından yürütülen yardım faaliyetinin sürmesini sağlayacak koşulların korunması idi. Bakanlar Kurulu, Büyük Millet Meclisinin 17 Ocak 1991 tarih ve 126 sayılı Kararına dayanarak, 12 Temmuz tarihinde, yabancı silahlı kuvvetlerin ülke-

mizde bulundurulmasına dair 91-1993 sayılı kararla, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Fransa, İtalya ve Hollanda birliklerinden oluşan ve bir Türk birliğinin de katıldığı söz konusu güce izin verdi.

Bu arada, Irak Hükümetine, 36 ncı paralelin kuzeyinde tesis edilen güvenlik bölgesine hiçbir Irak uçağının veya güvenlik kuvvetinin girmemesi gerektiği, koalisyon kuvvetinin söz konusu bölgede keşif faaliyeti sürdüreceği ve Irak Hükümetinin barışı ihlal eden herhangi bir harekâtına kuvvetle karşılık verileceği hususlarında uyarıda bulunuldu. Ayrıca, Irak askerî yetkilileri ile koalisyon gücü temsilcilerinin Kuzey Irak'ta düzenli toplantılar yapmaları da istendi. Buna paralel olarak, Kuzey Irak'taki Kürt temsilcileri ile Irak Hükümetine karşı tahrik edici herhangi bir harekette bulunmamaları, aksi takdirde, kendilerine sağlanan desteğin kaldırılacağı konusunda uyarıcı konuşmalar yapıldı.

İkinci yardım harekâtı çerçevesinde, adı geçen 5 ülke ve Türkiye'den toplam 5 bin personel görev aldı. "Birleşik Görev Kuvveti" denebilecek bu gücün komutanlığı ve hava unsuru İncirlik'te, kara unsuru, destek birlikleri ve helikopterler Silopi ve Batman'da konuşlanmıştı. Silopi'de oluşturulan askerî koordinasyon merkezi, Kuzey Irak'ta, Iraklı yetkililerle teması sürdürdü. Birleşik Görev Kuvvetinin uyması gereken temel harekât ilkeleri, Bakanlar Kurulunun anılan kararına göre saptandı. Ayrıca, Genelkurmay Başkanlığımızca ayrıntılı ilkeler geliştirildi ve Birleşik Görev Komutanlığına bildirildi.

Yardım sağlama harekâtının, yani bu ikinci yardım sağlama harekâtının 30 Eylül 1991 tarihinde sona eren süresi, Bakanlar Kurulunun 22 Eylül 1991 tarihli ve 91-2279 sayılı Kararıyla 90 gün -30 Aralığa kadar- uzatıldı. Bu uzatma döneminde, uluslararası gücün kara unsuru lağvedilmiştir; sadece, İncirlik'te konuşlu, Amerika Birleşik Devletleri, Fransa, İngiltere ve Türkiye'ye ait uçaklar ile Piriçlik'te Merkezî Koordinasyon Kurulunun faaliyetlerine devam etmesi öngörülmüştür.

Yardım sağlama harekâtı kapsamında, halen, İncirlik'teki Birleşik Görev Kuvveti Karargâhında yaklaşık 2 bin personel; Piriçlik'teki Askerî Koordinasyon Merkezinde 62 personel bulunmaktadır. Hava unsuru ise, 48 yabancı, 8 Türk savaş uçağı, 20 destek uçağı, 10 helikopterden oluşmaktadır. Akdeniz'deki Altıncı Filo unsurları, yardım harekâtının desteğine tahsislidir.

Kuzey Irak'taki bugünkü durum ise şöyle özetlenebilir: Kürtlerin temsilcileri ile Bağdat Hükümeti arasında yürütülen otonomi görüşmeleri sonuçlanmamıştır. Irak kuvvetleri ile yöresel güçler arasında zaman zaman çatışmalar çıkmaktadır. Irak, bölgeden kamu görevlilerini çekmiştir ve yöreye ekonomik ambargo uygulamaktadır. Birleşmiş Milletler organlarıncı, kış koşullarına uygun evlerin kurulması tamamlanmamıştır. Güvenlik bölgesine yakın Erbil ve Kirkük gibi kentlerde, baskı ve çarpışmaların etkisiyle 200 bin kadar kişinin evlerinden kaçtığı ve halen hareket halinde oldukları, Birleşmiş Milletler Mülteciler Örgütü tarafından bildirilmektedir.

Kış koşulları ve ekonomik ambargo gibi nedenlerle, bölgedeki koşulların önümüzdeki aylarda ağırlaşacağını tahmin etmek kolaydır. Birleşik Görev Kuvvetinin caydırıcı etkisinin ortadan kalkması halinde, Irak kuvvetlerinin güvenlik bölgesine girmesi ve en vahim koşulların tekrar ortaya çıkması ihtimali karşımızdadır...

OĞUZHAN ASILTÜRK (Malatya) — Irak'ta bulunsunlar...

BAŞBAKAN YARDIMCISI ERDAL İNÖNÜ (Devamla) — Birleşik Görev Kuvveti çerçeve-

vesinde işbirliği yaptığımız Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Fransa temsilcileri, bu gözlemleri teyit etmektedirler. Bu danışmalar sırasında, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Fransa, bu ikinci yardım harekâtının altı ay daha uzatılmasını yararlı gördüklerini, Hükümetimize resmen bildirmişlerdir.

Sayın milletvekilleri, sonuç olarak, bu ikinci yardım harekâtını gerektiren ihtiyaçlar hâlâ devam etmektedir. Irak'taki yardım faaliyetinin aralık ayından itibaren altı ay uzatılması hususunda, Birleşmiş Milletler ile Irak Hükümeti arasında yeni anlaşmaya varılmış olması da bu açıdan önem taşımaktadır.

Bütün bu geçmişi ve bugünkü durumu düşünerek, Hükümetimiz, bu ikinci yardım harekâtına son vermek için gereken süreyi düşünerek ve daha önceden başlamış bu işlemin sonuna gelmesi için gerekli kolaylığı vermenin zaruretini düşünerek, süreyi altı ay daha uzatmaya karar vermiştir. Aynı zamanda... (RP sıralarından "istifa et" sesleri)

İzin verirseniz, şu son sözümü de söyleyeyim. Aynı zamanda, Hükümetimiz, Mecliste verilmiş olan 126 sayılı Kararın, yani Hükümete, Körfez Savaşı sonrasında dışarıdan yabancı güçler getirme iznini veren kararın da Büyük Millet Meclisine iade edilmesine karar vermiştir. (SHP ve DYP sıralarından alkışlar) Büyük Millet Meclisi, bundan böyle, bu gibi kararlarda kendi yerini tekrar almış olacaktır.

Hepinize saygılar sunuyorum. (SHP ve DYP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın İnönü.

2. — *Kahramanmaraş Milletvekili Ahmet Dökülmez'in, Kahramanmaraş'ın çözüm bekleyen acil sorunlarına ilişkin gündem dışı konuşması*

BAŞKAN — Bölgenin, özellikle de Kahramanmaraş'ın çözüm bekleyen acil sorunları üzerinde konuşma yapmak üzere, Kahramanmaraş Milletvekili Sayın Ahmet Dökülmez; buyurun efendim.

AHMET DÖKÜLMEZ (Kahramanmaraş) — Sayın Başkan, Meclisimizin değerli üyeleri; sözlerime başlarken, 19 uncu Dönem Meclis çalışmalarının, ülkemiz ve tüm insanlık için hayırlara vesile olmasını dilerim.

Sizlere ve Hükümet temsilcilerine, vekâletini aldığım yörenin unutulmuşluğunu, terk edilmişliğini, bu Meclis ve Hükümetten nasıl hizmet beklediğini anlatmak, bunları tablolar halinde birkaç dakikaya sığdırmak istiyorum.

Kahramanmaraş, çevresindeki Adıyaman dışında, Kayseri, Adana, Gaziantep, Malatya ve Sivas gibi gelişmiş iller arasına sıkışıp kalmış, 1 milyon il nüfusu ve 250 bin merkez ilçe (şehir) nüfusu olan dört mevsimin yaşandığı şirin bir ilimizdir.

Kamu ve özel sektör itibarıyla ülkemizde yatırımın en az olduğu illerden birisidir. 1983'ten bu yana, bir tarafta Sarıgözel, öbür tarafta Yeşildere olmak üzere, birinci bölgede gitmediğim yer yok gibidir. Buralara, yazın en müsait olduğu zaman bile, eğer Köy Hizmetlerinin araçları bu yollara girmişse ulaşabilirsiniz. Şu anda ise gitmeniz kesinlikle mümkün değildir. Sarıgözel'in çakı obasında, okula gitmemiş 12 yaşında çocuklar gördüm. Köylerinde okul olmadığı ve en yakın okul da 7 kilometre mesafede olduğu için, anne ve babalar, kar ve tipide çocuklarının can güvenliğinden endişe duymaktadırlar.

Yeşildere Köyü yolundaki Çağırğan Deresi, üzerinde köprü olmadığı için, her yıl yedi-sekiz kişinin hayatına mal olmaktadır. Çakırdere Köyü arazileri Menzelet baraj gölü suları altında

İskân için, iskân edilen -az sayıda insan dışında- 400 aile, yolsuz, elektriksiz ve susuzdur. Pazarcık'ın Yeniyurt Köyünde, kadınların, 3 kilometre mesafeden, sırtlarına yerleştirdikleri sırkaların ucunda asılı kaplarla su getirilerini görünce, aptes almak için su istemeye bile utandım. Bu insanlar, 1946'dan bu yana, iyi niyetle, hangi parti olursa olsun; ama, hep, iyilik gelsin diye oy vermişlerdir, fakat, görülen odur ki boşa vermişlerdir. Kahramanmaraş'ın köylerinin yüzde 90'ı bu durumdadır ve hepsini saymaya vakit de yok.

Belediye 10 işçi alacak olsa, binlerce insan -ki, hepsi müstahaktır- tavassut için bürolarımıza hücum etmektedirler. Bana başvuran işsiz insan sayısını gördüğümde, Hükümet üyesi partili arkadaşlarıma ne kadar çok insanın başvurduğunu tahmin edebiliyorum.

Kıymetli kardeşlerim, Türkiye'de işsiz sayısı en fazla il Kahramanmaraş'tır. Türkoğlu ve Pazarcık İmam Hatip Liselerinin binaları hazır. Andırın'da ise, hazır bir bina imam hatip lisesi için devredilecektir. Türkiye genelinde, 200'ün üzerinde, öğrenime açılmak için bekleyen imam hatip lisesi gibi, bunlar da, sizleri ve bizleri beklemektedir.

Maliyeti 70 milyar lira olacak Ayvalık Barajı yapılırsa, Kahramanmaraş şehir merkezinin içme suyu ihtiyacı elli yıllığına karşılanmış olacaktır. Adatepe Barajı -ki 1991 yılının fiyatlarına göre maliyeti 90 milyar lira olacaktır- 44 bin dönüm araziye sulayacaktır. Her iki barajın 1991 yılı ödenekleri ise 885 bin liradır. Bu barajların ve maliyeti küçük göletlerin yapılması halinde, tarımda verimlilik artacak, kırsal kesimden kentlere göç yavaşlayacaktır. Ayrıca, Çataltepe, Söğütü, Kavaktepe, Özbek, Çınarlı, Kısıc Barajları; Deveboynu, Sisne, Geben sulaması; Kılavuzlu, Karakuz Barajları; Büyük Yapalak, Pazarcık, Şişeşanlı, Göksun, Andırın sulama projeleri, Kahramanmaraş'ın tarımsal kalkınmasında gerçekleştirilmesini acilen beklediğimiz konulardır.

Şeker pancarı ekim alanının 50 bin dönümden, geçen seneki 135 bin dönüme çıkarılması ile şeker fabrikasının acilen kurulması, Kahramanmaraşlı çiftçinin yüzünü güldürecek acil icraatlar olacaktır.

1976 yılında kamulaştırılması yapıp hizmet binaları tamamlanan çimento fabrikası, Kahramanmaraşlı için, onbeş yıllık özlemdir. Kahramanmaraş'ın her tarafı, çimento hammaddesi rezervi yönünden zengindir. Yerel şartlara uygun olan bu yatırımlar, bölge ekonomisine çok müspet katkıda bulunacaktır.

Gaziantep'in organize sanayiinin 1960'lı yıllarda bittiğini düşüncecek olursak, organize sanayii kurulmamış Kahramanmaraş'ın, komşu illere göre nasıl ihmal edilmiş olduğunu aulamak çok kolay olacaktır.

Gavurgözü Bataklığının kurutulması, yüzbinlerce dönüm arazinin tarıma kazandırılması demek olacaktır. Kurutulan bu bataklık alana, ulaşılması zor yerlerdeki insanların bir kısmı kendi rızalarıyla iskân edildiğinde, işsizlik sorununa büyük bir rahatlama getirilecek ve halkımız, yapılan bu iyilikleri asla unutmayacaktır.

BAŞKAN — Sayın Dökülmez...

AHMET DÖKÜLMEZ (Devamla) — Bitiriyorum Sayın Başkanım.

Teşvikle yapılan iki adet beş yıldızlı otelin fiyatına, Kahramanmaraş'ın tüm bu ihtiyaçlarının karşılanması, üstüne, tüm ilçe ve köy yollarının asfaltlanması mümkün olacaktır.

Yıllık programların ve bütçenin hazırlandığı şu anda, ilimize acilen yapılması gerekli bu hizmetleri bilgilerinize arz eder, hepinize saygular sunarım. (RP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Dökülmez.

3. — *İstanbul Milletvekili Adnan Kahveci'nin, KİT ürünlerine yapılan zamlara ilişkin gündem dışı konuşması ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Ersin Farıyalı'nın cevabı*

BAŞKAN — KİT zamları ve KİT özelleştirmesiyle ilgili olarak gündem dışı söz isteyen Sayın Adnan Kahveci'ye söz veriyorum.

Sayın Kahveci; buyurun. (ANAP sıralarından alkışlar)

ADNAN KAHVECİ (İstanbul) — Sayın Başkan, değerli üyeler; bugün yapılan KİT zamlarıyla ilgili olarak huzurlarınızdayım.

Bu zamlarla ilgili olarak, Sayın Başbakan ve Hükümet üyeleri tarafından yapılan çeşitli beyanlar gazetelerde gündeme geldi. Son bir aydır, KİT zamlarının gerekçeleri konusunda, işte, cami avlusuna bırakılan yavru konusunda çeşitli yorumlar yapıldı ve Sayın Başbakan, “zam yapmaktan başka çaremiz yoktur” dedi.

Efendim, gelin, size akaryakıtla ilgili olarak iki önemli rakam vereyim. Temmuz 1991'de akaryakıtın varili -lütfen bunları da kaydedin, kontrol edin, yanlış varsa ikaz edin- Brent 19 dolar 55 sentti. O gün dolar 4 435 liraydı. Yani, varili, bizim paramızla 86 bin 704 lira 25 kuruştur. Bugün Brent 18 dolar 15 sente inmiştir. Bugün, en son Financial Times'a gidin bakın, Brent'in fiyatı 19.55'ten 18.15'e inmiştir. Doları da bugünün serbest piyasa fiyatından alıyorum, Merkez Bankası fiyatından almıyorum. Serbest piyasa fiyatıyla, 5 100 lira üzerinden bir varil petrol 92 bin 565 liraya çıkmıştır. Yani, Temmuz 1991'de Türk Lirası olarak 86 bin 704 lira, bugün, 19 Aralık 1991 itibarıyla Türk Lirası olarak bir varil petrolün fiyatı 96 bin 565 lira... 92 bini 86 bine oranlayın; yüzde 1 artmış.

OĞUZHAN ASILTÜRK (Malatya) — Yüzde 10...

ADNAN KAHVECİ (Devamla) — Bugün, Petrol Ofisinin, TÜPRAŞ'ın 550 milyar lira kârı var. Bu kâr mevcut olmasına rağmen, niçin petrole zam yapıldı? Dünya fiyatları da düşmüş olmasına rağmen, niçin bu zam yapıldı? (DYP sıralarından gürültüler)

LATİF SAKICI (Muğla) — Siz her gün yapmıyor muydunuz?..

ADNAN KAHVECİ (Devamla) — Şimdi, daha enteresan bir şey söyleyeyim: Tüpgaza yüzde 48 zam yaptınız. Sosyal adaletten bahsederseniz sizersiniz. Biz ANAP olarak, tüpgazı sekiz yıldır devamlı olarak maliyetinin altında sattık. Niye?.. Çünkü, tüpgazı kullananların büyük bir kısmı dar ve orta gelirli köylü, işçi, işsiz vatandaşlar; yani, bugün tüpgaz, ekmek kadar önemli. Yani siz, tüpgaza yüzde 48-50 zam yaparak, “bundan sonra her yediğiniz yemeğin çorbası da zamlansın” mı demek istiyorsunuz? Hadi, benzine zammı anladık, süper benzine anladık, mazota anladık; ki, onlara da tüpgaza yaptığımız zammın çok azını yaptınız, tüpgaza yüzde 48, mazota yüzde 7 zam yaptınız. Yoksa, siz şimdi gizli gizli kelle vergisi mi getirmek istiyorsunuz? Bakın, bir aile ayda bir tüp kullansa -ki, en azından bir tüp kullanır- her aileye, yılda 12 tane tüp için, 15 biner liradan 180-200 bin lira bir kelle vergisi getirdiniz; zam yapma ihtiyacı olmadığı halde, her dar gelirli aileye yılda en az 200 bin lira kelle vergisi getirdiniz. Ayda 2 tüp kullanırsa, yılda 400 bin lira kelle vergisi ödeyecek ve bunu da en dar gelirli kesim ödeyecek. “Sosyal adaletçiyiz” diyorsunuz... Sosyal adaletçilik demek, toplumun en dar gelirli kesimini korumayı gerektirir. Süper benzine zammı biraz daha fazla yapın, dar gelirli kesimi koruyun. Biz sekiz yıldır tüpgaz fiyatlarını bu politikayla götürdük; tüpgazda, TÜPRAŞ kâr etmedi, zarar etti.

LATİF SAKICI (Muğla) — Böyle böyle batırdınız orayı.

ADNAN KAHVECİ (Devamla) — Şu anda, size devrettiğimiz gün TÜPRAŞ'ın 500 milyar lira kârı var ve TÜPRAŞ'ın hiçbir zarar tehlikesi de yoktur.

Tabii, burada bir muhalefet milletvekili olarak konuştuğum için, bana, ters şeyler söylemek ihtiyacını hissediyorsunuz; ama lütfen rakamlara bakın. Bugün seçmenlerinize ne cevap vereceksiniz; Bakırköy'deki seçmene ne diyeceksiniz, Mamak'taki seçmene ne diyeceksiniz? Oralardaki fakir seçmen hiçbir ihtiyaç yokken, tüpgaza yılda 200 bin lira ilâ 400 bin lira daha fazla ödeyecek. Tüpgaz kullananlar, toplumun da en büyük kesimidir ve en dar gelirli kesimidir. Köylüyü düşünün; tüpgazı pahalınca ne yapacak? Gidip ormandan çalı çırpı toplayacak, ormanlar gidecek...

BAŞKAN — Sayın Kahveci, biliyorsunuz, süre 5 dakikadır, toparlayın lütfen.

ADNAN KAHVECİ (Devamla) — Anladığım kadarıyla, siz, “1992’de yapacağımız zamları 1991’de bir elde yapalım da, 1992’de hiç zam yapmadık diyelim” gibi bir bahaneyle milletin huzuruna çıkmak istiyorsunuz; ama bu yanlış mantıkla 1992’de de zam yapmak zorunda kalırsınız; hele, en dar gelirliyi böyle gözardı ederseniz, size kimse inanmaz, inandırıcılığınızı çok hızlı bir şekilde kaybedersiniz.

Dün, Plan ve Bütçe Komisyonunda memur katsayısıyla ilgili hesabı getiremediniz. İlk defa, memur katsayısını, Meclis değil, Bakanlar Kurulu kararlaştıracak. Bir aydır bu hesabı yapamıyorsunuz; ama zamlarla ilgili hesapları yapıp getirmişsiniz.

Çok önemli bir konu daha var. Bakkallara, şekerde tekrar stok beyanı getirdiniz. Türkiye’de 500 bin bakkal var. Bir bakkal, en fazla kaç çuval şeker stoklar? İki çuval, üç çuval, fakirse bir çuval. O bakkalın stoklamaktan dolayı bir çuval şekerde kazanabileceği para 31 bin liradır. Ona stok beyanı getirdiniz -ki, stok beyanları kalmıştı- fakat bir tanker akaryakıtta stok beyanı getirmediniz. Dün benzin satışları büyük ölçüde durmuştu; daha önce de stoklama vardı. Bir tanker akaryakıt 17 milyon lira getiriyor.

AYDIN GÜVEN GÜRKAN (İçel) — Siz getirdiniz mi, sizde var mıydı?

ADNAN KAHVECİ (Devamla) — Efendim, ben, stok beyanlarının kaldırılmasına taraftarım...

AYDIN GÜVEN GÜRKAN (İçel) — “Var mıydı?” dedim.

ADNAN KAHVECİ (Devamla) — Bir dakika... Bir dakika...

Yalnız, siz, bir aydır “zam yapacağım” dersiniz ve insanlar stoklamaya başlarsa, işte haksız kazanç o zaman oluşur.

BAŞKAN — Sayın Kahveci, bir dakika...

ADNAN KAHVECİ (Devamla) — Haksız kazanç oluşturduunuz diyorum. (ANAP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Kahveci...

ADNAN KAHVECİ (Devamla) — Bir ay ağızınızda bakla gibi dolaştırdınız bunu, “zam yapacağız, zam yapacağız” dediniz, millet stokladı. Zam yaparsanız hemen yaparsınız, insanların stoklamasına fırsat tanımazsınız.

H. FECRİ ALPASLAN (Ağrı) — Mektup yazdılar...

ADNAN KAHVECİ (Devamla) — Türkçeden sekiz yıldır stokculuk sözcüğünü çıkarmıştık, stokculuk sözcüğünü tekrar Türkçeye kazandırdınız.

AYDIN GÜVEN GÜRKAN (İçel) — Seçim öncesi zam yapmamak suretiyle asıl stokçulara davetiyeyi siz çıkardınız.

BAŞKAN — Sayın Kahveci, bir dakika... Rica edeyim...

ADNAN KAHVECİ (Devamla) — Efendim, benzinde zam yapmaya ihtiyaç yoktur diyorum. Dünya fiyatlarını verdim size; dünyada petrol fiyatları düşüyor...

BAŞKAN — Sayın Kahveci, bir dakikanızı rica edebilir miyim?..

ADNAN KAHVECİ (Devamla) — Bitiriyorum Sayın Başkan.

BAŞKAN — Efendim, bana bir dakika müsaade buyurun lütfen.

Sayın üyeler, Sayın Kahveci'nin görüşlerine karşı Hükümetin cevap verme hakkı var efendim. Rica ediyorum, müsaade buyurun, dinleyin ki zamanı iyi kullanalım.

Sayın Kahveci, 12 dakika oldu; bitirin efendim.

ADNAN KAHVECİ (Devamla) — Bir çuval şekerde yapılan kâr, bir tanker petrolde yapılan kârın 600'de biridir. 17 milyon biri, 31 bin lira biri... Sizin gücünüz sadece bakkallara mı yetiyor?.. (ANAP sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)

Sermayesi en zayıf olan kesim bakkallardır. Bu sermayelerini de genellikle emekli maaşından sağlamışlardır. Yani, size göre, bakkalların sermayesi helal değil, onu yemek, erozyona uğratmak mubah; haksız kazanç sağlayanlara, benzinciye, şuna buna, milyonlarca lira kâr edenlere mubah değil...

NAHİT MENTEŞE (Aydın) — Bakkal kalmadı artık...

ADNAN KAHVECİ (Devamla) — Sayın Başkan, değerli milletvekilleri, beni rahatsız eden bir olay daha var. Her şeyin fiyatı yükselmiş, sadece bakırın fiyatı düşmüş. Bunun da izahının burada verilmesi lazım. Dünya fiyatları madem düşmüşse, petrolü de düşürün. Yoksa, bakır fiyatını düşürmekle, bazı özel işletmelerin çektiği sıkıntıları hafifletmek mi istiyorsunuz? Kimseyi itham etmek istemiyorum; ama ilk defa bir şeyin fiyatını indiriyorsunuz. Dünyada petrol fiyatı iniyor, Türkiye'de petrol fiyatı yükseliyor; dünyada bakır fiyatı düşüyor, Türkiye'de bakır fiyatı düşüyor... Çelişkili. İzah etmeniz lazım. Niye birisini düşürürken, öbürünü yükseltiyorsunuz.

Benim tespitim şudur: Bugün sizin en büyük sermayeniz inandırıcılığımızdır. İnandırıcılığımızı çok çabuk kaybediyorsunuz. Yaptığınız şeylerin, kamuoyundaki güveni sarsmaması, sosyal adaleti zedelememesi lazım. Bu yaptığınız ayarlamalarla, maalesef, inandırıcılığımıza büyük bir darbe vurdunuz. İnşallah bundan sonra yapılan işler, verilen kararlar daha tutarlı, gerçek anlamda sosyal adaletçi olur. Ben burada her zaman, yıkıcı değil, yapıcı tenkit yapmaya çalışacağım. Bizim Grubumuzun, partimizin de politikası budur; ama şu sorduğum sorulara daha mantıklı, daha tutarlı cevaplar getirmek zorundasınız.

Hepinize saygılarımı arz ederim. (ANAP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Kahveci, teşekkür ederim.

Efendim, Sayın Kahveci'nin KİT zamlarıyla ilgili gündem dışı konuşmasına, Hükümet adına Sayın Faralyalı cevap vermek istiyorlar.

Sayın Faralyalı; buyurun. (DYP sıralarından alkışlar)

ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANİ ERSİN FARALYALI (İzmir) — Sayın Başkan, çok değerli milletvekillerimiz; hepinize saygılarımı sunuyorum.

Sayın Adnan Kahveci'nin konuşmalarını büyük bir dikkatle izledik. Sizlere, bize kalan miras hakkında, biraz bilgi verebilmemiz ve bazı açıklamalarda bulunabilmemiz için fırsat verdikleri için kendilerine teşekkür ediyorum. Yani, şu anda bahsettikleri zamlardan sonra, ki o zamları biz yapmıyoruz, kendileri de bunu çok iyi biliyorlar... (ANAP sıralarından "Ya kim yapıyor?" sesleri, alkışlar!) Kendilerinin kurdukları bir sistem var. Bu sisteme göre, kamu ikti-

sadı teşekkülleri, pazar ekonomisinin genel kuralları içerisine terk edilmiştir.

MUSTAFA KALEMLİ (Kütahya) — Sayın Faralyalı, beğenmiyorsanız değiştirin efendim.

ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANI ERSİN FARALYALI (Devamla) — O, bugüne kadar hâlâ hesabını çıkarmakta zorluk çektiğimiz, büyük zararlara duçar olmuş olan KİT'leri onlar bize bıraktılar.

CENGİZ ALTINKAYA (Aydın) — Biz, zam yapanları görevden alıyoruz...

MEHMET RAUR ERTEKİN (Kütahya) — Bilmiyorsunuz da ondan.

ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANI ERSİN FARALYALI (Devamla) — O KİT'lere, biz, şimdi makro düzeyde birtakım yönler vermek mecburiyetindeyiz. Onun için, aldık hesapları, baktık, baktık; doğrusunu isterseniz, daha 19 günlük bir Hükümetin olayları buraya getirmesinin mümkün olamayacağını herkes takdir eder; ama 19 gündür, bizim Hükümetimiz, sekiz senenin hesabını çıkaramamaktadır sadece KİT'lerin zararlarını dahi çıkaramamaktadır; çünkü, ortalıkta hesap yoktur. (DYP ve SHP sıralarından alkışlar)

Nitekim hesap olmadığı, fon uygulamasında da bellidir, her konuda da bellidir; ama ben konuyu dağıtmak istemiyorum.

Bakınız, kamu iktisadî teşekküllerinin -eğer bunlar, seçim propagandanız nedeniyle sizlerin ertelettiği zamları yapmasalardı bugün mevcut olan 100 trilyon liralık borçları, belki 150, belki 200 trilyon lira olacaktı. (ANAP sıralarından gürültüler)

H. FECRİ ALPASLAN (Ağrı) — Hayalî konuşuyorsun, "belki" ile olmaz; "belki"nin tohumu yeşermez.

ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANI ERSİN FARALYALI (Devamla) — Hesap burada efendim, açarım size gösteririm. Sadece Türkiye Elektrik Kurumunun, 25.11.1991 tarihi itibariyle borcu, Türk Lirası olarak 10 trilyon; ayrıca, ileriki senelerde ödenmek kaydıyla 3,5 milyar dolar. Buna rağmen -bir örnek olsun diye söylüyorum- Türkiye Elektrik Kurumunun bu seneki zararı 7 trilyon lira. Bugün açıkladıkları zamları, bir projeksiyonla 1992 senesinin sonuna götürdüklerinde, yine de zararları 5 trilyon lira; çünkü, orasını 67 bin personelle doldurdular; çünkü TEK'e, TEK'in hiç mevzuuna girmediği halde, işçisinin parasını ödeyemez durumda olan TEK'e, İstanbul'da, devlet konukevinin 125 milyar liraya restorasyonunu verdiler. (DYP ve SHP sıralarından alkışlar) Çünkü TEK, burada, bir sürü tesisi varken, sadece o devirde daha rahat yaşansın, daha güzel yaşansın diye, Genel Müdürlüğün arkasında âdeta beş yıldızlı bir otel yaptı; 300 milyar lira harcadı. Bu idare, gayet tabii ki, fevkalade kötü ve çarpık bir yönetim yüzünden, maalesef bu noktaya düşmüştür.

Şimdi, örnek olarak bize tüpgazdan ve bunun, vatandaşın geçiminde ne kadar önemli olduğundan bahsediyorlar. Çok doğru, biz vatandaşımızı, daha fazla rahatsız etmemek ve onların düşürdüğü bu sıkıntıdan biraz olsun kurtarabilmek için, zammı asgaride tuttuğumuz halde, tüpgazdan her gün 100 milyar lira zarar edilmektedir.

MUSTAFA KALEMLİ (Kütahya) — Kim zarar ediyor?

ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANI ERSİN FARALYALI (Devamla) — Pardon, tüpgaz satışlarında her gün 1 milyar lira zarar vardır; 360 günde, 360 milyar liradır. Bu idarenin, bu zamlardan sonra zararının tamamını kapatması da mümkün gözükmemektedir; ne kadarını kapatabileceği de henüz belli değildir. (ANAP sıralarından gürültüler)

MUSTAFA KALEMLİ (Kütahya) — Yani biraz daha zam yapacaksınız...

ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANI ERSİN FARALYALI (Devamla) — Efendim, bütün KİT'lerin zararları ortada. Sizin getirdiğiniz ve maalesef doğru olduğuna sadece kendinizi inandırdığınız pazar ekonomisi içerisinde, bu kamu iktisadî teşekkülleri, işte bu hale düşürülmüştür.

MUSTAFA KALEMLİ (Kütahya) — Sayın Faralyalı, siz pazar ekonomisine inanıyor musunuz?

ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANI ERSİN FARALYALI (Devamla) — Bizim, kamu iktisadî teşekkülleriyle ilgili programımız, Hükümet Programında yer almıştır, ne yapacağımız bellidir; önümüzdeki günlerde onu göreceğiz.

Ben, burada, Sayın Kahveci'nin bazı sözlerine de cevap vermek istiyorum. Diyorlar ki, "İlk defa olarak memur katsayısı Bakanlar Kurulunca tespit edilecek..." Sayın Kahveci herhalde unuttu, 1988 senesinde, kendisinin Maliye Bakanlığı sırasında da, aynı tatbikat olmuş... 1988 senesinde geçici bütçe..

YUSUF BOZKURT ÖZAL (Malatya) — Hayır, hayır; yıl ortasındaydı o.

ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANI ERSİN FARALYALI (Devamla) — Efendim, fark etmez ki...

MUSTAFA KALEMLİ (Kütahya) — Nasıl fark etmez? Çok şey fark eder Sayın Faralyalı..

ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANI ERSİN FARALYALI (Devamla) — Memurların katsayısı Bakanlar Kurulu kararıyla tespit edilmiş.

YUSUF BOZKURT ÖZAL (Malatya) — Bütçeyi de kanun hükmünde kararname hâline getirdiniz.

ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANI ERSİN FARALYALI (Devamla) — Haksız kazançtan bahsediyorsanız; herhalde haksız kazançtan bahsedecek en son siyasî kuruluş sizsiniz. (DYP ve SHP sıralarından alkışlar) Âdeta, köşeyi dön de nasıl dönersen dön diye ekonomik politikalara yön veren sizsiniz. Onun için, kalkıp da şimdi burada, hiçbir zümreyi stokçulukla suçlamayazsınız; çünkü, yapılması gereken zamların ertelendiğini, bir seçim propagandası olarak, hiç çekinmeden siz söylediniz. (DYP ve SHP sıralarından alkışlar) O günden beri bu beklenti geliyor. Bu zamlar yapıldıysa o günden beri gelen bu beklenti neticesinde, yapılmıştır ve bir zarurettten doğmuştur; ama tekrar ediyorum, bu zamlara rağmen, devretmiş olduğunuz KİT'lerin toplam zararı önümüzdeki sene gene 100 trilyondur. Yazık değil midir bu millete; bu KİT'lerin açıklarını devamlı olarak sübvanses etsin ve ödemek mecburiyetinde kalsın..

ŞÜKRÜ YÜRÜR (Ordu) — Özelleştirme aleyhine kim dava açtı?

ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANI ERSİN FARALYALI (Devamla) — Efendim, özelleştirmeyi biz, gerçekçi ve açık olarak yapacağız; şeffaflaştırdığımızı da söyledik. Sizin gibi, kapalı kapılar ardında yapmayacağız, sizin gibi, kimseye peşkeş çekmeyeceğiz, sizin gibi, "efendim, bu bir paket satışdır" diye bir gün aniden ortaya çıkmayacağız. Eğer dinlemeyerseniz ve vaktiniz olmadığı için okumadıysanız, lütfen okuyun; Sayın Başbakanımız bu konudaki fevkalade doyurucu açıklamaları, iki gün evvel Ankara'da toplanmış olan Dünya Ekonomik Forumunda yapmıştır. Bütün dünya bunun gerçekçiliğini kabul ettiği halde siz kabul etmiyorsunuz. Siz kabul etmeyebilirsiniz; ama Yüce Meclis ve millet buna karar verecektir.

Efendim, netice olarak şunu söylemek istiyorum: 19 günlük bir hükümetin, Büyük Türk Milletini ve memleketi bu noktaya getirmesi mümkün değildir ve gerçekten bu, bizim kucağımıza,

cami avlusunda bırakılmış bir çocuktur; ama buna rağmen, biz o çocuğu aldık, bağrımıza bastık, onu yaşatmaya çalışıyoruz; bütün gayretimiz buna yöneliktir.

Saygılar sunuyorum efendim. (DYP ve SHP sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)
CENGİZ ALTINKAYA (Aydın) — 19 gün değil, 29 gün oldu.

MUSTAFA PARLAK (Rize) — Ne yapacağınız belli değil, bir karar verseniz artık.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Bakan.

Gündem dışı görüşmeler tamamlanmıştır.

"Sunuşlar" bölümüne geçiyorum:

B) TEZKERELER VE ÖNERGELER

1. — *Amerika Birleşik Devletlerine gidecek olan Tarım ve Köyişleri Bakanı Necmettin Cevheri'nin dönüşüne kadar, Tarım ve Köyişleri Bakanlığına Devlet Bakanı Akın Gönen'in vekillik etmesinin uygun görüldüğüne ilişkin Cumhurbaşkanlığı tezkeresi (3/222)*

BAŞKAN — Cumhurbaşkanlığının iki tezkeresi vardır; okutuyorum:

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

15 Aralık 1991 tarihinde Amerika Birleşik Devletlerine gidecek olan Tarım ve Köyişleri Bakanı Necmettin Cevheri'nin dönüşüne kadar; Tarım ve Köyişleri Bakanlığına, Devlet Bakanını Akın Gönen'in vekillik etmesinin, Başbakanın teklifi üzerine, uygun görülmüş olduğunu bilgilerinize sunarım.

Turgut Özal
Cumhurbaşkanı

BAŞKAN — Bilgilerinize sunulmuştur.

2. — *Belçika'ya gidecek olan Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin'in dönüşüne kadar, Dışişleri Bakanlığına Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Erdal İnönü'nün vekillik etmesinin uygun görüldüğüne ilişkin Cumhurbaşkanlığı tezkeresi (3/223)*

BAŞKAN — Diğer tezkereyi okutuyorum:

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Türkiye-Avrupa Topuluğu Karma Parlamento Komisyonu toplantısı ile NATO Sonbahar Dönemi Bakanlar Konseyi Toplantısına katılmak üzere; 17 Aralık 1991 tarihinde Belçika'ya gidecek olan Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin'in dönüşüne kadar; Dışişleri Bakanlığına, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Erdal İnönü'nün vekillik etmesinin, Başbakanın teklifi üzerine uygun görülmüş olduğunu bilgilerinize sunarım.

Turgut Özal
Cumhurbaşkanı

BAŞKAN — Bilgilerinize sunulmuştur.

3. — *2972 Sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyelleri Seçimi Hakkında Kanunun 29 uncu Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair 10.12.1991 tarih ve 3764 sayılı Kanunun bir daha görüşülmek üzere geri gönderildiğine ilişkin Cumhurbaşkanlığı tezkeresi (3/221)*

BAŞKAN — 10.12.1991 tarihli 3764 sayılı Kanunun, Anayasanın 89 uncu maddesine göre bir daha görüşülmek üzere geri gönderildiğine dair Cumhurbaşkanlığının bir tezkeresi vardır; okutuyorum:

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

İlgi: 11 Aralık 1991 tarih ve 100/649 sayılı yazınız.

İlgideki yazınıza ekli olarak gönderilen 10.12.1991 tarih ve 3764 sayılı "2972 sayılı Mahallî İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanunun 29 uncu Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" incelenmiştir.

3764 sayılı Kanunun 1 inci maddesiyle 2972 sayılı Mahallî İdareler ve Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanunun 29 uncu maddesinin son fıkrasında değişiklik yapılmıştır.

Buna göre; mezkûr maddenin (a), (b), (c) bentlerinde yazılı hallerde ilandan sonra gelen 60 ıncı günü takip eden ilk pazar, (d) bendinde yazılı halde ise, bu ilandan sonra gelen haziran veya kasım ayının ilk pazar günü oy verme günüdür. Ancak, (d) bendinde yazılı halde, ilandan sonra gelen haziran veya kasım ayının ilk pazar gününe 60 günden az süre kalmış ise, seçim, sonra gelen haziran veya kasım ayının ilk pazar gününde yapılacaktır.

Yine bu maddede; belediye meclisi üyelikleri ile belediye başkanlığının herhangi bir nedenle boşalması halinde ise, belediye başkanlığı seçiminin, belediye meclisi üyelikleri seçim tarihine tabi olarak aynı tarihte, birlikte yapılacağı hükme bağlanmıştır.

Kanunun geçici maddesi; bu kanunun yayımı tarihine kadar 2972 sayılı Mahallî İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanunun 29 uncu maddesine göre, yeniden seçim yapılmasına karar verilerek ilanları yapılan belediye başkanlıkları ile 30 Mart 1992 tarihine kadar herhangi bir nedenle boşalacak olan belediye başkanlıkları için oy verme gününü, 1992 Haziran ayının ilk pazar günü olarak tesbit edilmiştir.

Öte yandan, Geçici Maddenin 3 üncü fıkrasında, yeni başkanın göreve başlamasına kadar geçecek süre içinde başkanlık görevini yürütmek üzere belediye meclisinin üyeleri arasından birisini başkanvekili olarak seçmesi öngörülmüştür.

Kanuna dayanak yapılan gerekçeye göre, seçimlerin sık sık yapılmasının mahzurları ortaya konmuş ve iklim koşullarına göre en uygun zamanın ilkbahar ve sonbahar ayları olduğu belirtilmiştir.

Ne var ki, belediye meclisi üyelikleri seçimlerinin durdurulması düşünülmeyeceğine göre, bu gerekçeler zayıf kalmakta, kanun kendi içinde çelişki yaratmaktadır.

Kanunun 1 inci maddesinin 2 nci fıkrasının 2972 sayılı Kanununun 29 uncu maddesinin (a), (b), (c) bentleri için yapılan düzenleme yönünden ve son cümlesi bakımından herhangi bir sorun yoktur. Fakat (d) bendi yönünden, yani belediye başkanlıklarında herhangi bir nedenle boşalma durumunda, ilandan sonra gelen haziran ve kasım ayının ilk pazar gününe 60 günden az süre kalmış ise, seçim makul olmayan bir süre ertelenebilecektir.

Örneğin; ilan mayıs ayında yapılmış ise, seçim kasım ayında, Ekim ayında yapılmış ise takip eden yılın haziran ayında yapılacaktır.

Keza, geçici madde ile işleme başlayan seçim süreci durdurulmuş, aralık, ocak ve şubat aylarında yetkili mercilerce yapılacağı ilan olunan toplam yirmi merkezdeki seçimler Haziran 1992 tarihine ertelenmiştir.

Özetlemek gerekirse; Kanunun 1 inci maddesi ile belediye başkanlıklarındaki boşalmaların uzunca bir süre ve makul kabul edilemeyecek bir zaman içinde doldurulması sonucu doğacaktır.

Ayrıca, kanunun geçici maddesi, seçim süreci başlatılan ve ilanı yapılan seçimleri Haziran 1992 tarihine ertelemekle yetkili mercinin ilanına güvenerek kamu görevinden istifa eden kişileri, bu tarihe kadar bekletecek, bu durum kamu görevlilerinin huzursuzluğuna, hukuki emniyetin bozulmasına ve daha da önemlisi, vatandaşların devlete olan güven ve saygısını yitirmesine neden olabilecektir.

Anayasanın 127 nci maddesinde; mahallî idarelerin, il, belediye veya köy halkının mahallî müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileri olduğu ve kuruluş ve görevlileri ile yetkililerinin yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenleneceği gösterilmiştir.

Anayasanın 67 nci maddesi vatandaşların, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme ve seçilme hakkına sahip olduğunu vurgulamış; 13 üncü maddesi ise, bu hakların sınırlanmasının demokratik toplum gereklerine aykırı olamayacağını ve öngörüldükleri amaç dışında kullanılamayacağını hüküm altına almıştır.

Öte yandan, demokratik toplumlarda mahallî idareler, büyük önemi haiz kuruluşlardır. Bir görüşe göre, demokrasi, mahallî idarelerde uygulama alanı bulur.

Bu itibarla, mahallî idareler organlarında vaki boşalmaların, mümkün olan süratle doldurulması esas olmak gerekir. Makul süreleri aşan ertelemeler, hem Anayasanın 127 nci maddesinin ruhuna aykırı düşer, hem vatandaşların seçme ve seçilme haklarının demokratik toplum düzeni gereklerine aykırı biçimde sınırlanmasına ve bu sınırlamanın öngörülen amacı aşan şekilde kullanılmasına yol açar.

Nitekim, Anayasa Mahkemesi söz konusu Anayasa maddelerini aynı doğrultuda yorumlamıştır. Gerçekten Yüce Mahkeme, 3420 sayılı "298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun, 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanununun ve 2972 sayılı Mahallî İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkındaki Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun" hakkında açılmış bulunan davada verdiği iptal kararında (14.6.1988 gün ve 1988-14; 1988-18 sayılı karar) özetle şu gerekçelere yer vermiştir.

"...Böylece, her yerel yönetim biriminde ara seçime kadar geçecek seçimin aynı olmaması nedeniyle halkın yönetimdeki etkinliğini diğerinden farklı olacak, başka bir anlatımla demokratik katılım hepsinde farklı sürelerle askıya alınmış olacaktır..."

"...Yerel yönetimlerdeki boşalmanın hemen doldurulmaması demokratik katılımın uzunca bir süre kesintiye uğraması sonucunu doğurmaktadır. Bunun Anayasanın 127 nci maddesinin birinci ve ikinci fıkrasında hükme bağlanan yerinden yönetim ilkesine açık bir aykırılık oluşturduğunda duraksamaya yer yoktur..."

"...İncelenen kural, çağdaş batı demokrasilerinin en güçlü niteliği olan katılımcılığın sürrekli biçimde etkin olma öznesini önemli ölçüde zedeleyerek bireyleri ve toplumu kamu işlerinde söz sahibi olmaktan uzaklaştırmaktadır. Boşalan organ, her zaman seçilmemiş üyelerle değil, seçilmiş üyelerle de doldurulsa hukuken sakınca giderilmiş olmaz. Önemli olan, boşalan yerlerin seçilmiş kişilerce rastgele doldurulması değil, seçmenin o yer için seçtiği kişiler tarafından doldurulmasıdır..."

"...Yeni düzenlemedeki amacın ne olduğu anlaşılammakla birlikte, eğer amaç, kamuoyunda sık sık seçim tartışmalarına yol açılmaması ise getirilen sınırlama, bu amacı aşmakta, siyasi hakların özüne dokunur bir nitelik kazanmaktadır. Kaldı ki, bu amacın kamu yararı

düşüncesine dayalı olduğu da söz götürür. Çünkü, çağdaş demokrasilerde amaç, halkın kamu işlerinde etkinliğinin sağlanabilmesi için katılımın azaltılması değil, artırılmasıdır... Ülkemizde 1963 yılından bu yana yerel ara seçimler boşalmayı izleyen kısa bir hazırlık döneminden sonra hemen yapılagelmiş ve yeniden yönetim ilkesinin dayanağını oluşturan demokratik öğesinden ödün verilmemiştir. Şimdi bu gelenekten geriye dönülmesi düşünülemez..."

"...Yerinden yönetim ilkesinde esas, halkın katılımının sağlanması olduğundan, bunun doğal sonucu, organlardaki boşalmaların zaman geçirilmeden doldurulmasıdır..."

Yukarıya aldığımız Anayasa Mahkemesi Kararında özenle vurgulanan husus ve hakim gerekçe; yerinden yönetim ilkesinde esas olan, halkın katılımının sağlanması ve bunun doğal sonucu, organlardaki boşalmanın zaman geçirilmeden doldurulmasıdır.

Bilindiği üzere, Anayasa Mahkemesi kararları; yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlar.

Bir başka açıdan, 3764 sayılı Kanun, belediye başkanlıkları seçimlerini makul olmayan süre dışına çıkarmak ve ilanı yapılmış seçimleri ertelemekle, vatandaşların sahip olduğu seçme ve seçilme haklarını, demokratik toplum düzeni gereklerine aykırı olarak sınırlamakta ve bu sınırlama öngörülen amacı aşmaktadır. Bu bakımlardan kanun, hem Anayasanın 127 nci maddesinin esprisine, hem de açıklanan Anayasa Mahkemesi Kararına ters düşmektedir.

Bu itibarla 10.12.1991 tarih ve 3764 sayılı "2972 Sayılı Mahallî İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanununun 29 uncu Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" Anayasanın 89 uncu Maddesi gereğince bir defa daha görüşülmek üzere iade edilmiştir.

Arz olunur.

Turgut Özal
Cumhurbaşkanı

BAŞKAN — Bilgilerinize sunulmuştur.

4. — *Özbekistan'da yapılacak ilk cumhurbaşkanlığı seçimi ve bağımsızlık referandumunu izlemek üzere vaki davete Türkiye Büyük Millet Meclisinden iki kişilik bir gözlemci parlamento heyeti ile icabet edilmesine ilişkin Başkanlık tezkeresi (3/224)*

BAŞKAN — Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığının bir tezkeresi vardır; okutup, oylarınıza sunacağım:

Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kuruluna

Dışişleri Bakanlığından alınan bir yazıda 29 Aralık 1991 tarihinde Özbekistan'da yapılacak ilk Cumhurbaşkanlığı seçimi ve bağımsızlık referandumunu izlemek üzere, Özbekistan Yüksek Sovyeti'nce Türkiye Büyük Millet Meclisinden iki milletvekilimizin gözlemci olarak davet edildiği bildirilmektedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin Dış İlişkilerinin Düzenlenmesi Hakkındaki 3620 sayılı Kanununun 6 ncı maddesi uyarınca, söz konusu davete icabet edilmesi Genel Kurulun tasvibine sunulur.

E. Yıldırım Avcı
Türkiye Büyük Millet Meclisi
Başkanı Vekili

BAŞKAN — Tezkereyi oylarınıza sunuyorum : Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Tezke-
re kabul edilmiştir.

Gündemin “Seçim” kısmına geçiyoruz :

V. — SEÇİMLER

A) KOMİSYONLARA ÜYE SEÇİMİ

1. — Öğretmenlerin içinde buldukları sıkıntıların çarelerini ve bu meslek mensuplarını toplumda
layık oldukları statüye kavuşturmak için alınacak tedbirleri tespit etmek amacıyla kurulan Meclis Araştır-
ması Komisyonuna üye seçimi

BAŞKAN — Değerli milletvekilleri, öğretmenlerin içinde buldukları sıkıntıların çare-
lerini ve bu meslek mensuplarını toplumda layık oldukları statüye kavuşturmak için alınacak
tedbirleri tespit etmek amacıyla kurulan Meclis Araştırması Komisyonu üyeliklerine, siyasî parti
gruplarınca gösterilen adayların listesi basılıp sayın üyelere dağıtılmıştır.

Şimdi, listeyi okutup, oylarınıza sunacağım :

Öğretmenlerin içinde buldukları sıkıntıların çarelerini ve bu meslek mensuplarını top-
lumda layık oldukları statüye kavuşturmak için alınacak tedbirleri tespit etmek amacıyla ku-
rulan Meclis Araştırması Komisyonu aday listesi :

Doğru Yol Partisi 5 üye :

Baki Durmaz (Afyon)

Süleyman Ayhan (Çanakkale)

Nurettin Tokdemir (Hatay)

İsmail Karakuyu (Kütahya)

Rıfat Yüzbaşıoğlu (Niğde)

Anavatan Partisi 3 üye :

Mehmet Seven (Bilecik)

Melike Tuğay Hasefe (İstanbul)

Ahmet Kabil (Rize)

Sosyaldemokrat Halkçı Parti 2 üye :

Ali İbrahim Tutu (Erzincan)

Ural Köklü (Uşak)

Refah Partisi 1 üye :

Hasan Dikici (Kahramanmaraş)

BAŞKAN — Aday listesini oylarınıza sunuyorum : Kabul edenler... Kabul etmeyenler...
Kabul edilmiştir.

Meclis Araştırması Komisyonuna seçilmiş bulunan sayın üyelerin, 24 Aralık 1991 Salı gü-
nü saat 14.00'te Halkla İlişkiler Binası B-Blok Üst Zemin Asma Kattaki Araştırma Komisyo-
nu odasında toplanarak, başkan, başkanvekili, sözcü ve kâtip seçimi yapmalarını rica ederim.

Toplantı günü ve saati ayrıca ilan tahtalarına da asılmıştır.

Gündemin “Genel Görüşme ve Meclis Araştırması Yapılmasına Dair Öngörüşmeler” kıs-
mına geçiyoruz.

VI. — GENSORU, GENEL GÖRÜŞME, MECLİS SORUŞTURMASI VE MECLİS ARAŞTIRMASI

A) ÖNGÖRÜŞMELER

1. — Doğru Yol Partisi Grup Başkanvekilleri Zonguldak Milletvekili Güneş Müftüoğlu ve Bursa
Milletvekili Turhan Tayan, Sosyaldemokrat Halkçı Parti Grup Başkanvekili İçel Milletvekili Aydın

Güven Gürkan, Anavatan Partisi Grup Başkanvekilleri Bayburt Milletvekili Ülkü Güney ve Kütahya Milletvekili Mustafa Kalemlı, Refah Partisi Grup Başkanvekilleri Malatya Milletvekili Oğuzhan Asiltürk ve Kocaeli Milletvekili Şevket Kazan ile 13 arkadaşının, ülkemizin iç güvenlik sorunları konusunda genel görüşme açılmasına ilişkin önergesi (8/3)

BAŞKAN — Genel Kurulun 17.12.1991 tarihli 16 ncı Birleşiminde alınan karar gereğince, Doğru Yol Partisi Grup Başkanvekilleri Zonguldak Milletvekili Güneş Müftüoğlu, Bursa Milletvekili Turhan Tayan, Sosyaldemokrat Halkçı Parti Grup Başkanvekili İçel Milletvekili Aydın Güven Gürkan, Anavatan Partisi Grup Başkanvekilleri Bayburt Milletvekili Ülkü Güney ve Kütahya Milletvekili Mustafa Kalemlı, Refah Partisi Grup Başkanvekilleri Malatya Milletvekili Oğuzhan Asiltürk ve Kocaeli Milletvekili Şevket Kazan ile 13 arkadaşının, ülkemizin iç güvenlik sorunları konusunda Anayasanın 98; İçtüzüğün 100 ve 101 inci maddeleri uyarınca bir genel görüşme açılmasına ilişkin önergesinin öngörüşmesine başlıyoruz.

Hükümet burada mı efendim?.. Hükümet burada.

Önergeyi tekrar okutuyorum :

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Türkiye'nin bugün en öncelikli sorunu, iç güvenlik sorunudur. Güneydoğu Anadolu'da yoğunlaşan ayrılıkçı terör ve büyük kentlerde, özellikle İstanbul'da odaklaşan anarşik nitelikli terör uzun müddettir varlığını sürdürmekte ve hatta tırmanma eğilimi göstermektedir. Bu iki terörün birbiri ile belli bir ilişki ve karşılıklı beslenme içinde olduğu da gözlenmektedir. Bunun sonucunda her yıl yüzlerce masum insan ya canını yitirmekte ya da sakat kalmaktadır. Birçok olayın suçlusu bile yakalanamamaktadır. Maddî zarar her yıl çoğalmaktadır. Binlerce insan göç etmek zorunda kalmaktadır. Birçok yerleşim yeri oturulamaz hale gelmektedir. Birçok yerde eğitim yapılamaz olmaktadır. Ekonomik ve sosyal aktivite kimi yörelerde tüm canlılığını yitirmek üzeredir. Ülkenin kimi yöreleri olağan hukuk yolları ve yönetim biçimleriyle idare edilemez bir görünüm vermektedir.

Mücadelenin yoğunluğu içinde, zaman zaman yurttaşın demokratik hak ve özgürlüklerinin korunmasına da yeterli özen gösterilememektedir. Bütün bu olumsuzluklar devlet - yurttaş ilişkisini ciddi bir biçimde zedelemektedir. Yurttaş, devletin, canını ve malını koruyabileceğinden, zaman zaman kuşkuya düşmektedir. Yurttaş, olayların suçlularının mutlaka yakalanacağı ve cezalandırılacağı yolundaki inancını kimi zaman yitirmektedir. Yurttaş, devletin demokratik insan haklarına ve hukuka bağlı niteliklerinin yitirilebileceği korkusuna düşmektedir. Tüm terör hareketlerinin temel amacı da budur; yani, devlet - yurttaş ilişkisini zedelemek, yurttaş devletle karşı güvensiz kılmak, otorite ve devlet boşluğu yaratmak ve mümkünse demokratik devleti yıkarak, onun yerine buyurgan ve baskıcı bir yönetim kurduktur. Böylece, halk - devlet özdeşliğinin daha da zedelenacağı ve halkın devletin dışındaki otorite odaklarına daha kolay ve hızla yanaşacağı varsayılmaktadır. Tüm terör örgütleri için temel hedef devlet - halk ilişkisini bozmaktır. Yoksa, hiçbir terör örgütü, özünde, devlet kadar güçlü ve organize olamaz. Aslında, hiçbir terör örgütü devletle başedemez. Ancak bozulan devlet - halk ilişkisi, terör örgütlerini, devlete karşı başarılı olma şansını verir. Bu nedenle, terör olaylarına karşı yürütülen mücadeleyi yalnızca bir polis ya da hükümet işi saymak yanlış bir teşhistir. Hareket doğrudan bütün unsurlarıyla devlete, topluma ve devlet - toplum ilişkisine yöneliktir. Bu nedenle, teröre karşı yürütülen mücadelede de devletin ve toplumun tüm unsurlarının yerine getireceği görevler ve katkılar vardır.

Türkiye, demokratik hukuk devleti yollarından ayrılmadan, terör sorununu temelli çözüme konusunda bugüne değin istenildiğince başarılı olamamıştır.

Terör olayları ve eylemleri zaman zaman geriletilmiştir, ama hiçbir zaman da bi daha canlanmamak üzere söndürülememiştir. Terör konusunda yapılacak en büyük yanlışlık, sorunu basite indirmek, kısa süreli saymak ve kolay çözülebilirliğine inanmaktır.

Tüm sorunların çözümünde olduğu gibi, ülkemizdeki terör sorununun çözümünde de doğru yöntem ve yaklaşımlar, ancak serbest bir tartışma ortamının yaratılmasıyla bulunabilir. Bu serbest tartışma ortamı, özellikle terör sorunu için daha da vazgeçilmezdir. Çünkü, bu sorunun çözümü ancak devletin ve toplumun tüm unsurlarının belli bir uzlaşma çerçevesinde üstlerine düşen görevleri bilmeleri ve bunları yerine getirmeleriyle olanaklıdır.

Türkiye, terörü mutlaka yenecektir; yenmek zorundadır. Türkiye'de kaba kuvvet, şiddet ve saldırganlık mutlaka yenilecektir. Terörü bir mücadele yönetimi olarak benimseyenler kavramalıdır ki, terörle, ancak ülkenin gündemi bir süre işgal edilebilir; ama terörle hiçbir zaman, hiçbir kalıcı kazanım sağlanılamaz. Terör karşısındaki en güçlü silah, meşruiyetçi güçlerin aralarındaki diyalog, dayanışma ve terör karşısındaki direnme kararlılığıdır.

Bu nedenle, biz aşağıda imzası bulunan milletvekilleri ülkemizin iç güvenlik sorunları konusunda Anayasanın 98 ve İçtüzüğü'nün 99, 100 ve 101 inci maddeleri uyarınca bir genel görüşme açılmasını arz ve talep ederiz.

DYP Grup Başkanvekili

Güneş Müftüoğlu
Zonguldak

SHP Grup Başkanvekili

Aydın Güven Gürkan
İçel

ANAP Grup Başkanvekili

Mustafa Kalemli
Kütahya

DYP Grup Başkanvekili

Turhan Tayan
Bursa

ANAP Grup Başkanvekili

Ülkü Güney
Bayburt

RP Grup Başkanvekili

Oğuzhan Asiltürk
Malatya

RP Grup Başkanvekili

Şevket Kazan
Kocaeli
ve arkadaşları

BAŞKAN — İçtüzüğümüze göre, genel görüşme açılıp açılmaması hususunda, sırasıyla, hükümete, siyasi parti gruplarına, önergede birinci imza sahibi olan sayın üyeye ya da bu üyenin göstereceği bir başka sayın üyeye söz vereceğim.

Sayın hükümet ve siyasi parti gruplarının konuşma süreleri 20'şer dakika, imza sahibi sayın üyenin konuşma süresi ise 10 dakikadır.

Hükümet adına, İçişleri Bakanı Sayın İsmet Sezgin; buyurun efendim. (DYP sıralarından alkışlar)

İÇİŞLERİ BAKANI İSMET SEZGİN (Aydın) — Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; Türkiye Büyük Millet Meclisinde grubu bulunan siyasi partilerimizin müştereken vermiş oldukları genel görüşme önergesi hakkında Hükümet adına söz almış bulunuyorum. Doğu ve Güney-

doğu Anadolu Bölgelerimizde uzun bir süredir yaşanan terör olaylarıyla ilgili genel görüşme önergesinin partilerüstü bir anlayışla ele alınarak Yüce Meclisimize getirilmesini, Hükümet olarak memnuniyetle karşıladığımızı belirtiyor ve Yüce Meclisimizin değerli üyelerini saygıyla selamlıyorum.

Değerli milletvekillerimiz, Türkiyemizin gündemini uzun bir süredir meşgul eden, özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgemizdeki terör olayları, günümüze kadar, her yıl artan bir tempoyla, artan bir oranda devam ederek, ülkemizin başta gelen problemini oluşturmuştur maalesef.

Bölücü terör örgütü PKK, ilk defa, 15 Ağustos 1984 tarihinde Eruh ve Şemdinli ilçelerimize düzenlediği silahlı saldırı eylemleriyle, devletimizin varlığına ve onun hür demokratik düzenine kasteden faaliyetleriyle başlamıştır. 1985 yılında yaptığı ikinci kongresinden sonra, PKK, bünyesinde teşkil ettiği Kürdistan Halk Kurtuluş Cephesi ve Kürdistan Halk Kurtuluş Ordusu bölümleriyle, gerek masum vatandaşlarımıza ve gerekse bölgede huzur ve güveni sağlamaya çalışan güvenlik güçlerimize yönelik kanlı terör eylemlerini günümüze kadar artıran bir tempoda sürdürmüştür, sürdürmeye devam etmektedir. Nitekim, terör örgütü, eylemlere başladığı 1984 yılında bölgede 200 - 250 kişilik bir silahlı militan gücüne sahipken, bugün bu sayının 5 binlere ulaştığı tahmin edilmektedir.

Adıgeçen örgütmilitanlarının güvenlik kuvvetleriyle giriştikleri silahlı çatışmaları gün boyu sürdürdükleri, özellikle sınır karakollarına, askerî birliklere, il ve ilçe merkezlerine büyük gruplarla saldırarak çok sayıda güvenlik görevlimizi şehit edebildikleri maalesef görülmektedir.

Yüksek malumlarınız olduğu üzere, bölgede faaliyet gösteren terör örgütüyle demokratik hukuk devleti kuralları içerisinde mücadele etmek amacıyla uygulanan sıkıyönetim kaldırılarak, 19 Temmuz 1987 tarihinden itibaren olağanüstü hal uygulamasına geçilmiş bulunmaktadır. 285 sayılı Kanun Hükmündeki Kararnamenin 4/j maddesi gereğince de, Adıyaman, Bitlis ve Muş illeri mücavir iller olarak saptanmış ve daha sonra da Şırnak ve Batman'ın da il olmasıyla, bu iki ilimiz de olağanüstü hal bölgesi kapsamına alınmıştır.

Sayın milletvekilleri, olağanüstü hal ilan edilmesinden günümüze kadar geçen süre içerisinde, bölgede, 897 silahlı saldırı, 724 çatışma, 325 mayınlama, 280 patlayıcı madde atma, 98 yol kesme, 188 adam kaçırma, 220 adam öldürme, 84 gasp ve 794 toplu gösteri, propaganda türü eylem olmak üzere, toplam 3 610 adet olay meydana gelmiştir. Bu olaylarda, 832 vatandaşımız hayatını kaybetmiş, 630 güvenlik görevlimiz şehit olmuş, 847 vatandaşımız ile 1 091 güvenlik görevlimiz yaralanmıştır. Aynı dönem içerisinde güvenlik güçlerimizin gerçekleştirdiği operasyonlarda, 1 058'i ölü, 64'ü yaralı ve 685'i sağ olmak üzere, 1 799 terörist ele geçirilmiş, ayrıca 397 terörist de kendiliğinden teslim olmuştur.

Terör örgütü PKK'nın, gerçekleştirmeyi hedeflediği halk ayaklanmasına zemin hazırlamak amacıyla kitlelerin toplumsal olaylar içine çekilmesi, bölgede etkin konumda bulunan kişi ve aşiretlerin kazanılması, güvenlik kuvvetleriyle giriştikleri silahlı çatışmalarda ölen militanların cenazelerine sahip çıkılması ve sonuçta, toplumsal patlamalara sebebiyet verecek her türlü olayın istismar edilmesi için, bir dizi kararlar alarak uygulamaya koyduğu bilinmektedir.

Olaylar incelendiğinde, faaliyet boyutlarının günden güne genişleyerek artış kaydettiği, örgütün eylem alanlarını olağanüstü hal bölgesi dışında da yaygınlaştırma eğilimi gözlenmektedir.

Değerli milletvekilleri, olağanüstü hal bölgesi ve mücavir illerimiz dışında, özellikle İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük illerimizde, özellikle İstanbul'da; İstanbulumuz, büyük bir nüfus potansiyeline sahip olması ve çok farklı sosyal yapıyı bünyesinde barındırması ve geniş bir alana yayılması gibi nedenlerle yıkıcı, illegal yapılanmalara uygun bir zemin oluşturmaktadır.

Güvenlik güçlerimiz, bu yapı içinde olayların üstesinden gelebilmek için üstün bir gayret göstermektedir. Birçok cinayet, gasp ve soygun olayları açığa çıkarılmış, failler yakalanmıştır. Diğerlerinin de faillerinin yakalanması için bütün imkânlar seferber edilmiştir.

Ülkemizde olağanüstü hal uygulamasının sürdüğü 13 ilimizin dışında, son üç yıl içerisinde, ideolojik nitelikli silahlı saldırı, bombalama, gasp, soygun, kanunsuz yürüyüş veya gösteri ve propaganda türünden 4 453 olay meydana gelmiştir. Bu olaylarda 113 kişi hayatını yitirmiş, 148 kişi de yaralanmıştır. Olaylarda hayatını kaybedenlerden 22'si asker, 39'u polis, 54'ü de sivil kişilerdir. Olaylar meydana geldikleri yerler itibarıyla incelendiğinde bu olayların 1988 yılında yüzde 49'unun, 1990 yılında yüzde 51'inin, 1991 Yılında da -günümüze kadar- yine yüzde 51'inin İstanbul İlimizde meydana geldiği; diğer illerimizde meydana gelen olayların büyük bölümünün ise, olağanüstü hal illerine mücavir Kars, Ağrı, Adıyaman, Kahramanmaraş ve Gaziantep gibi illerimizde toplandığı görülmektedir. Bundan da, İstanbul ile Olağanüstü Hal Bölge Valiliği sorumluluk bölgesi ve mücavirindeki birkaç ilimiz hariç, ülke genelinde terör yönünden önemli bir problemin mevcut olmadığı açık ve seçik olarak görülmektedir.

Değerli milletvekilleri, aziz arkadaşlarım, politik bir şiddet gösterisi olarak kullanılan terörizm yoluyla bir neticeye varılmadığı gibi, sorunun çözümünün de, demokratik hukuk devleti dışında mümkün olamayacağı inancındayız.

Günümüzde hakların elde edilmesi ve bunların kullanılabilmesi için, tüm insanlığın bugüne dek mutabakata vardığı, üzerinde uzlaştığı birtakım kurallar ve kurumlar oluşturulmuştur. Bu çerçevede, ülkemiz de, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı gibi, ülkeler ve halklar için global düzenlemeler, haklar ve sorumluluklar getiren sözleşmelere taraf olarak, bu konudaki tavrını açıkça ortaya koymuştur.

Anadolumuzda yüzyıllardır yan yana ve iç içe yaşamış olan halkımız arasında, yöre kültürlerinin de etkisiyle, kültür, düşünce, inanç, dil ve köken farklılıklarının olması olağandır. Ayrıca, bu yapı içerisinde kendi dillerini rahatça konuşabilen; radyo, televizyon ve basın organlarında folkloru, yöresel dansları ve türkülerini, ifade özgürlüklerini yıllardır bulabilen bir toplumun, insan haklarını kullanmadığı yakınmaları, Türkiye'yi yakından tanımayan uluslararası kamuoyuna yanlış bilgi vermeye, Türk düşmanlarına propaganda fırsatı yaratmaya yönelik aldatmacalar olarak değerlendiriyoruz.

Hükümet Programımızda da açıkça ifade ettiğimiz gibi, devletimizin resmî dili, bayrağı, simgeleri, bütünlüğü ve Türkiye Cumhuriyetinin egemenlik hakları, her türlü tartışmanın dışındadır. (Alkışlar)

Sayın milletvekilleri, demokratik bir hukuk devletinde sıkıyönetim ve olağanüstü hal gibi uygulamalara zaman zaman başvurulabilmektedir; ancak, bu kurumların uzun yıllar sürdürülmesi, etkinliklerinin kaybolmasına neden olmakta ve günümüzde de ortaya çıkan tablo bundan kaynaklanmaktadır.

Terör konusunda yapılabilecek en büyük yanlışlık, sorunu basite indirgeyerek, meselenin sadece polisiye tedbirlerle çözülebileceğini zannetmektir. Devlet otoritesine dayanan bu politikalar ve uygulamalar, daha çok, terör örgütlerinin işine yarayıp ve masum halkımızın bir

bölümünü rahatlıkla kandırabilmişlerdir. Şimdi ise, yıllardır sindirdikleri, sömürdükleri ve kandırdıkları bu yöre halkımızın, gerçeği görüp, devletin yanında ve onun saflarında yer almaya başladığı açık olarak gözlenmektedir.

Hükümetimizi oluşturan siyasal partilerimizce güneydoğudaki insanımızı kazanıcı ve iki baskı arasında sıkışan mağdur vatandaşlarımızı kucaklayan, şefkat ve sevgi politikası ile, bölgenin kalkınmasını, yaşam şartlarının iyileştirilmesi, yeni iş ve istihdam imkânlarının yaratılmasını ve bozulan dengelerin yeniden düzeltilmesini sağlayarak; devletimizi, ulusal bütünlük, güven ve barış içinde, milletiyle bütünleşen bir devlet; ülkemizi ise, huzur ve güvenlik içinde, kardeşçe yaşanan bir ülke haline getirmek için her türlü gayret sarf edilmektedir ve sarf edilmeye devam edilecektir.

Hükümetimiz, 30 Kasım 1991 tarihinde, güvenoyunuza mazhar olarak göreve başladıktan sonra, bu anlayış içerisinde, öncelikle ve özellikle, Sayın Başbakanımız Demirel ile yardımcısı Sayın Erdal İnönü, 7 - 8 Aralık 1991 tarihleri arasında, Diyarbakır, Mardin, Şırnak, Batman ve Siirt illerimize yaptıkları geziyle, durumu yerinde incelemişler ve gerekli önlemlerin saptanması için, sorunları belirlemişlerdir.

Bu programdan sonra, Bakanlığımıza, Olağanüstü Hal Bölge Valisi, Olağanüstü Hal Güvenlik Komutanı, Jandarma Genel Komutanı ve Emniyet Genel Müdürünün katılması ile, Elazığ, Tunceli, Bitlis, Muş, Bingöl, Van, Hakkâri, Ağrı ve Kars illerini kapsayan ikinci bir program uygulanarak, sorunlar, mahallinde, bizzat tarafımızdan saptanmıştır.

Değerli milletvekilleri, aziz arkadaşlarım, gezi programı boyunca, tüm illerde, Doğru Yol Partisi ve Sosyal Demokrat Halkçı Parti Koalisyon Hükümetinden, halkımızın memnuniyet duyduğu; bu koalisyonun, sorunlara çözüm getireceği ümidinin taşındığı ve bölge halkı arasında bir yumuşamanın meydana geldiği müşahede edilmiştir.

Gene, yapılan tespitlere göre, yörede işsizlik oranının yüksek olduğunu, fabrikaların büyük bir bölümünün kapanmış olduğunu, o bölge için alınan teşvikler ile yapılan birtakım tesislerin yarım bırakıldığını ve teşviklerin bu bölgeye değil, başka bölgelere kaydırıldığını; devletin yeterince destek vermemesi nedeniyle, yöre halkının geçim kaynaklarından en önemlisi olan hayvancılığın çok gerilediğini ve bizden, İran'a ve diğer yabancı ülkelere hayvan kaçakçılığının yapıldığı bu bölgeye, bugün, İran'dan hayvan ve etin getirilip satıldığını müşahade ettik.

Bölgede, sulu tarım yapabilme imânlarının kısıtlı olduğu ve yaygın içme suyu probleminin bulunduğu; işsizlik, sağlık hizmetlerindeki personel açığı, eksik ve yetersiz kadro ile hizmet vermeye çalışan okullarımızın kaliteli eğitim verememesi gibi nedenlerin, bölgede, göçü sürekli hale getirdiği; yeni kurulan illerimizin, ilçelerimizin hükümet binalarının henüz yapılmadığı ve bölgede istihdam edilen memurların, kalacakları yerlerin sağlanmadığı görülmüştür.

Netice itibariyle, halkımızın, bir an önce sorunlarına çözüm beklediği, sevgi ve şefkate dayalı, bütünleştirici politikamızı tasvip ettiği gözlenmiştir.

Değerli arkadaşlarım, hepimizin malumları olduğu üzere, modası geçmiş birtakım ideolojiler, doktrinler, ilkeler ve fanatik ırkçılığa dayalı bir politika ile, silahlı halk ayaklanması yaratarak, bölgeyi kontrol altına almayı ve ülke bütünlüğümüzü bozmayı, devletimizi yıkmayı hedef alan bölücü terör örgütleriyle mücadele, halkımızın desteği ve güvenlik kuvvetlerimizin üstün görev anlayışıyla, aralıksız sürdürülmektedir ve sürdürülecektir. Bu meyanda, bölgede terör odaklarının faaliyetlerinin önlenmesi temelinde geliştirilen politikalarla, olağanüstü hal uygulaması ve geçici köy koruculuğu sisteminin ıslah edilmesi çalışmalarına başlanmıştır.

Sıkıyönetim ve olağanüstü hal rejimleri, hukuk içi ve anayasal uygulamalardır. Bu yasalar, hukuk devleti ilkeleri ve hukukun üstünlüğüyle, temel hak ve özgürlüklerin özüne dokunulmayacağı kuralı ışığında gözden geçirilerek, gerekli düzenlemeler yapılacak ve gerekiyorsa, kaldırılacaktır.

Ülke çapında emniyet ve asayişin sağlanarak, huzur ve güven ortamının tesisi için, güvenlik kuvvetleriyle ilgili, olağanüstü hal bölgesi ve mücavir illerimizle; İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük illerimiz ve olayların nispeten az olduğu diğer illerimiz olmak üzere üç ana grupta mütalaa edilebilecek geniş bir düzenleme çalışmaları yapılmaktadır.

Bu meyanda, ülkemiz güvenlik güçlerinin toplam nüfusa oranının bazı ileri ülkelerle olan mukayeselerini de kısaca vermek istiyorum: Ülkemizde, 56 milyon nüfusa karşılık 92 185 polis mevcutken, 55 milyon nüfuslu Fransa'da 108 bin küsur; 55 milyon nüfuslu İngiltere'de 141 bin polis mevcuttur. Aynı durumu jandarma açısından ele aldığımızda da ülkemizde 1 340 kişiye bir jandarma düşerken, Fransa ve İtalya'da 260 kişiye bir jandarma düşmektedir. Ortaya çıkan sonuçlara göre, güvenlik kuvvetlerimizin gerek personel, gerekse araç-gereç bakımından desteklenmesi zorunluluğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Değerli milletvekili arkadaşlarım, işkence bir insanlık suçudur. Son yıllarda bu konuda ülkemize yöneltilen iddialar hepimizi rahatsız etmektedir. bu rahatsızlık ortamının devamında fayda uman unsurlarca son günlerde sistemli olarak güvenlik kuvvetleri aleyhinde başlatılan işkence ve adam öldürme iddiaları, açığa çıkarılarak, kamuoyunun bilgisine sunulacaktır.

Polise görev ve yetki veren yasalar yeniden ele alınarak, kişilerin temel hak ve özgürlüklerine ilişkin eğitimine özel önem verilecek; güvenlik güçlerinin, korkulan değil, saygı duyulan, sınırlanmış bir kurum olması için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

Hükümetimizin, Türkiyemizde bir hukuk reformunu gerçekleştirme yolunda ve kararında olduğunu arz etmek istiyorum. Ancak, 1982 Anayasası, hazırlanmış, sunuş ve kabul ediliş süreci, şartları ve içeriğiyle, ülkemizin demokratik gelişmesi önünde çok önemli bir engel olarak görülmektedir. (DYP sıralarından alkışlar) Buna bağlı olarak, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, Dernekler, Sendikalar, Grev ve Lokavt, Siyasî Partiler ve Seçim Kanunlarıyla; TRT, basın, YÖK ve mahallî idarelerle ilgili düzenlemelere gidilecektir.

Ayrıca, Terörle Mücadele Kanunu ve sürgün ve sansürle ilgili düzenlemeler gözden geçirilecek, gereğinde, toptan kaldırılacaktır.

Bölgedeki istihdam politikası reel hale getirilecek, kamu kurum ve kuruluşlarındaki sağlık, eğitim ve teknik alandaki personel açığı kapatılarak, bu konuda halkın mağduriyeti giderilecektir. Güneydoğu, sürgün yeri olmaktan çıkarılacak ve güneydoğuda, iyi yetişmiş devlet memurları görevlendirilecektir.

Değerli milletvekili arkadaşlarım, devletimizin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü her koşulda sonuna kadar savunmaya ve kesinlikle korumaya kararlı olan Hükümetimiz, terör ve anarşi yaratanları, şiddet kullananları, insan haklarına ve hukukun üstünlüğüne dayalı demokratik hukuk devleti kuralları içerisinde mutlaka etkisiz hale getirecektir.

Yüce Meclisimizin değerli üyelerinin, yurdumuzda huzur ve güvenliği bozmaya yönelik her türlü eylemi yok etmek için -arz ettiğim çerçevelerde- yapacağımız çalışmalarımıza destek sağlayarak bizlere güç vereceklerine, bunu bir devlet politikası haline dönüştüreceklerine dair olan inancımı belirtiyor ve genel görüşmenin açılması hususunda oy kullanmanızı istirham ediyorum,

Yüce Meclisimizin değerli üyelerini saygıyla selamlıyorum. (DYP, SHP ve ANAP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Bakana teşekkür ederim.

Şimdi, gruplara sırasıyla söz vereceğim.

SHP Grubu adına, Sayın Aydın Güven Gürkan; buyurun efendim. (SHP sıralarından alkışlar)

SHP GRUBU ADINA AYDIN GÜVEN GÜRKAN (İçel) — Sayın Başkan, değerli milletvekili arkadaşlarım; iç güvenlik sorunumuz ya da alışılageldiğimiz, söyleyegelendiğimiz ifadeyle, anarşi ve terör olayları, Yüce Meclisin, o olayların hak ettirdiği önemle üzerinde durmak zorunluluğunu mutlaka hissedeceği, fevkalade önemli, Türkiye'nin geleceği açısından fevkalade belirleyici bir olgudur. Bu nedenle, yeni kurulan Hükümetin, bu sorunun hak ettiği önemi fark ederek, Yüce Meclisin bu konu üstünde bir genel görüşme açmasına yardımcı ve teşvikâr olmasını iyi bir başlangıç sayıyorum.

Ancak, burada bir uyarıyı yapmaktan da kendimi alıkoyamıyorum: Anarşi ve terör olaylarının, daha doğru bir ifadeyle, iç güvenlik sorunlarının üzerinde Parlamento birkaç kez durmuştur; birkaç kez, genel görüşme açılmasını isteyen önerge getirilmiş, genel görüşme açılmasını isteyen önerenin öngörüşmeleri yapılmış ve Parlamentomuz, birkaç kez bu konu üzerinde durabilme fırsatını elde etmiştir. Ama, biraz kuşku ve kaygıyla görüyorum ki, bir süre sonra toplumda, "Galiba, Parlamentoda bu soruna yeni bir bakış açısı, etkin çözüm yolları getiremeyecek; galiba, Parlamento da bu anarşi ve terör olayları karşısında belli ölçüde bir kayıtsızlığa kendini tutsak etti, belli ölçüde bir aldırmaçlık içine düştüğü" duygusu yayılacaktır; bundan endişe ediyorum. Gerek bugün Parlamentomuzun göstermiş olduğu ilgideki hoşnut kalamayacağım düzey, gerekse toplumun bu konuya, Parlamentoda görüşüldüğü bugün dahi atfetmiş olduğu önem, beni bu konuda biraz karamsarlığa itiyor. Diliyorum ki, önümüzdeki hafta içinde yapacağımız ve televizyonun da yayınlayacağı genel görüşmede, Parlamento, bu soruna büyük bir duyarlılıkla ve büyük bir kararlılıkla ve sorunun hak ettiği ciddiyet ve geniş kapsamlilik içinde yaklaştığını gösterecek ve topluma umut ve iyimserlik verebilme rolünü hakkıyla yerine getirecektir. Aksi takdirde, bu ölgün, bu rutine bırakılmış, bu birbirinden çok farklı olmayan genel görüşmelerle, birbirinden çok farklı olmayan yaklaşımlarla bu sorunun üstesinden gelebileceğimizi hiç sanmıyorum. Onun için, önümüzdeki hafta yapılacak görüşmeleri büyük bir heyecanla bekliyorum; aynı zamanda umutla da beklemek istiyorum. İstiyorum ki, bu genel görüşmeye imzasını atmış gruplarımız ve grubu olmayan diğer siyasal partilerimiz ve liderlerimiz, birikimlerinde, akıllarında, kalplerinde, gönüllerinde, Türkiye sevgilerinde ne varsa, ne varsa ama, eksiksiz, noksansız Yüce Meclisin bu kürsüsünden ifade ederler ve televizyon kanalıyla bu bütün Türkiye'ye yayınlanır da, Türkiye'de, yarınları konusunda derin kaygılara düşmüş bir sade insanlar, çözümü Meclisten bekleyen insanlar, Meclisin kararlı bir biçimde vaziyete el koyduğunu görürler ve yaşarlar; buna ihtiyaç var.

Onun için, Yüce Parlamentomuzun değerli milletvekillerinin, bu önümüzdeki genel görüşmeye, bu hafta içinde geçirdiğimiz günlerden çok daha farklı bir enerji ve iç kararlılıkla yürüyeceğini tekrar umut etmek istediğimi ifade ediyorum. Yarın öbür gün bir yerlerde okuyacağımız, boyutlanmış, kapsamı genişlemiş, hacmi ilerlemiş, kitleselleşmiş anarşi ve terör olayları karşısında yalnızca üzülmeç yetmeyecektir; bunun önlemlerini zamanında almış olmak zorunluluğumuz da vardır.

Sayın Başkan, değerli milletvekili arkadaşlarım; anarşi ve terör sorununa eğer yenik düşmek istemiyorsak, alışageldiğimiz yaklaşımları aşan, hatta sözcükleri aşan, yöntemleri aşan yeni yaklaşımlar oluşturmak zorundayız. Kabul etmek zorundayız ki, bugüne kadar oluşturduğumuz yaklaşımlar, Türk toplumunu ve ulusumuzu anarşi ve terör karşısında kesin bir galibiyete ulaştırma konusunda yeterli olmamışlardır. Eğer bu konuda yeterli başarıyı sağlamış olsaydık, ne insanlarımız ölürdü, ne şimdi her birinin adlarını acıyla ve saygıyla andığımız onlarca ve yüzlerce değerli insanın katilleri bulunmamışlık durumunda kalırdı ne de Türkiye Büyük Millet Meclisi bugün anarşi ve terör konusunda bir genel görüşme açma zorunluluğu üzerinde tartışmak ihtiyacında kalırdı. Eğer bütün bunlar oluyorsa, kabul etmek zorundayız ki, anarşi ve teröre bakış açımızda, irdelememizde ve buna karşı oluşturduğumuz araçlarda bir noksanlık vardır. Bu tespiti yapmadan, alışageldiğimiz söylevleri vererek, alışageldiğimiz rakamları dökererek ve alışageldiğimiz sözleri ifade ederek, yaklaşımları kullanarak bu soruna karşı galibiyet alabileceğimize inanmıyorum.

Birçok noktada soruna yeniden bakmak ve yeniden düşünmek ihtiyacında olduğumuzu ifade etmek istiyorum. Nerelece yeniden bakmalıyız? Sanıyorum, her şeyden önce, devlet yapımıza, örgütlenmemize, devlet anlayışımıza yeniden bakmak zorundayız. Bu devleti daha etkin, daha çağdaş, daha kararlı, bilgi donanımı da, maddî donanımı da daha yüksek, daha az merkeziyetçi, daha demokratik ve daha çok denetim altında bir devlet haline getirmesek; etkin, bir devlet, kararlı bir devlet, donanımı yüksek bir devlet; ama, demokratik; ama, açık; ama, saydam; ama, halkının ne yaptığını adım adım bilen bir devlet haline getirmesek, anarşi ve terör konusunda, kısa veya uzun sürede galibiyet alabilmemiz bençe çok mümkün olmayacaktır.

Bu bir genel sorundur. Bu kadar merkeziyetçi, bu kadar savruk bu kadar kötü donatılmış, bu kadar az açık, az saydam, demokratik işleyişlere kendini bu kadar kısımış bir devlet anlayışımızla, başka pek çok sorunda olduğu gibi, anarşi ve terör sorununu da yenebileceğimize inanmıyorum.

Devlet yapımız çok eskimiştir, devlet anlayışımız çok eskimiştir. Umuyor ve diliyorum ki, anarşi ve terörü çözmeye zorunluluğumuz, bize bir bütün olarak, devlet anlayışımızı, devlet örgütlenme anlayışımızı, devlet merkeziyetçilik anlayışımızı, saydamlık anlayışımızı, demokratiklik anlayışımızı yeniden gözden geçirmemize bir fırsat verir.

Değerli milletvekili arkadaşlarım, bakmak zorunda olduğumuz olaylardan biri de; yeniden bakmak, yeniden değerlendirmek zorunda olduğumuz olaylardan biri de, zannediyorum, terörün uluslararası boyutu ve uluslararası kaynakları olmalıdır. Bırakınız bu Meclisin bir üyesi olarak konuşmayı, bir yurttaş olarak dahi, ben, devletin sorumluluk mevkilerinde bulunan insanların, sürekli bir biçimde dış odaklardan söz etmelerini, terörün dış odaklar tarafından beslendiğini ifade etmelerini; ama bu dış odakların kim olduğunu söylememelerini, buna karşı hangi önlemleri geliştirdiklerini ifade etmemelerini ve bu dış odaklar karşısında bizim kendi odağımızı, ülkemizi ve bütünlüğümüzü bir türlü galip çıkarmamalarımızı anlayamıyor ve kavrayamıyorum.

Eğer, bu terör ve anarşinin arkasında -yıllardır ister sivil hükümetler, ister askerî hükümetler tarafından bizlere söylenildiği üzere- dış odaklar varsa, bu Yüce Meclis ve bu sorumlu Hükümet, bu dış odaklar kimlerse, hangi araçları kullanıyorlarsa, adlarıyla bunları ortaya koyarak söylemeli, bize önlemlerini göstermelidir.

Bir yandan, anarşi ve terörden dış odakları sorumlu tutmayı; ama sonradan hiçbir şey olmamışçasına, ekonomik ilişkileri, siyasal ilişkileri, ticarî ilişkileri ve hatta karşılıklı dostluk söylevlerini sürdürmeyi, bu sorunun hak ettiği öneme yakışır bir tavır saymıyorum. Hangi devletse, hangi kuruluşsa bu bilinmeli ve Türkiye, afyonlanmış bir toplum, afyonlanmış bir devlet olmaktan çıkartılıp; tepki veren, tepki gösteren, kendini koruyan, yalnızca şikâyet etmeyen, haksızlıklar karşısında önlemlerini alabilen bir devlet konumuna bir toplum konumuna, bir ulus konumuna mutlaka yüceltilmelidir. (SHP ve DYP sıralarından alkışlar)

Onun için, bıktık yıllardır bu "dış odaklar, dış odaklar" söylevlerinden. Dış odaklar sorunu varsa, bu Yüce Meclis ve bu sorumlu Hükümet, bu odakların üstüne açık yüreklilikle, cesaretle ve sorumlulukla gitmek zorundadır.

Sayın Başkan, Yüce Meclisin değerli üyeleri, bu konudaki genel görüşmede sanıyorum daha uzun boylu konuşma imkânımız olacak; ama bu öngörüşmenin kapsamını fazla zorlamaksızın bir-iki noktaya daha değinmek istiyorum.

Bunlardan birincisi, eğer gerçekten bu anarşi ve terörü yenmek istiyorsak ve bu konuda kararlıysak, biz de, kendi siyaset anlayışımıza, politika anlayışımıza biraz daha farklı bakmak zorundayız. Bunu şunun için ifade ediyorum; kimseyi de itham etmek istediğimi lütfen düşünmemenizi diliyorum. Geçmişte başka kişiler için de oldu... Geçen gün, Sayın Cumhurbaşkanı, hüznün verici, içimize karanlıklar bastırıcı bir terör olayının kurbanının cenaze töreninde ayaküstü dedi ki: "Eskişehir Cezavi boşaltıldı da bundan böyle oldu." Daha doğrusu, bu meale gelen, bu çağrışımı yapan bir yaklaşım...

AHMET KABİL (Rize) — Doğru, doğru...

AYDIN GÜVEN GÜRKAN (Devamla) — Lütfen alınmasınlar... Geçmişte belki biz de böyle yaklaşımlar, böyle kolaycı yaklaşımlar, ucuzcu yaklaşımlar, popülist yaklaşımlar, sorunun özüne varamayan, insana anlık, galabe kazanılmış gibi gösteren yaklaşımlar içinde bulunmuş olabiliriz. Ben, çok yakın, bugüne ait bir şey olduğu için söylüyorum. Olaya böyle yaklaşırsak, bu sorunu, hak ettiği ciddiyet, boyut, kapsam, derinlik ve önem içinde yakalayamayız. Ben de kalkar derim ki: "Salıverdiniz bütün teröristleri, ondan oldu." Ben de kalkar derim ki: "Kürtçeyi serbest bıraktınız, anarşi ve terör ondan oldu." Ben de kalkar derim ki: "Gittiniz, bilmem kiminle görüştünüz, pekala PKK ile de görüşebileceği mesajını verdiniz" Bu yapılanların hiçbiri yanlış değildi, bunu demek istemiyorum; meseleye böyle yaklaşmayalım demek istiyorum. Meseleye böyle yaklaşırsak, meselenin özünü yakalayamayız. Onun için, "HEP"li arkadaşlarımızı İnönü Parlamenta kazandırdı, Demirel de bununla kol kola girdi, dolayısıyla anarşi ve terörü İnönü ve Demirel kolluyor, koruyor..."

AHMET KABİL (Rize) — Doğru.

AYDIN GÜVEN GÜRKAN (Devamla) — Yapmayın!.. Benim söylemek istediğim de bu işte; yapmayalım, bunu elbirliğiyle yapmayalım. Değil, böyle değil; böyle olmadığımı da hepimiz biliyoruz. Onun için, gerçekten, bu konuda hiç değilse kendi siyaset anlayışımızı, bu konuda oluşturduğumuz kolaylıkları, yüzeysellikleri aşmak ve meselenin hak ettiği derinliği göstermek zorundayız diye düşünüyorum.

Sayın milletvekilleri, mutlaka, geçmişle de hesaplaşmak zorundayız. Geçmişte, yüzlerce insanı şehit verdik, yüzlerce değerli varlığı yitirdik anarşi ve terörde; yüzlerce olay oldu, insanlar birbirlerine kurşun sıktılar, kitlesel kayıplar, yitikler oldu; şimdi hatırlandığında insanın yüreğine hüznün veren olaylar yaşadı; ama, bunların çok büyük bir çoğunluğunun suçlusunu ciddi olarak aramadık. Örneğin -artık neredeyse bir tür simge haline geldiği için söylüyorum

-1 Mayıs olaylarının ardında hangi güçlerin olduğunu, niçin yapıldığını- sadece bu olaylardan bir tanesi, en önemlisi olduğu için de söylemiyorum- bir türlü bulmak istemedik. Geçmişteki anarşi ve terör olaylarının suçlularını bulup ortaya çıkarmadıkça, bugün anarşi ve teröre heveslenilmesinin, bunu bir araç olarak kullanma yöntemlerinin geliştirilmesinin önünü de alamayız. Onun için, ne kadar uzağa ait olursa olsun, ne kadar, geçmişte kalmış olduğu izlenimini veriyor olursa olsun, mutlaka, geçmişteki anarşi ve terör hareketlerinin müsebbiplerinin, suçlularının ve zanlılarının bulunması yükümlülüğünden kaçmamamız lazım.

Yüce Meclisi, burada, özellikle bir noktada, gerçekten, bir kutsal göreve davet etmek ihtiyacındayım: Bence, anarşi ve terörü galibiyete götürecek en önemli unsur, o ülkenin yurttaşlarının, vatandaşlarının, hatta sorumlu siyasetçilerinin kendi devletlerine duydukları güven konusunda kuşkuya kapılmaları, bu güven konusunda yitkilere uğramalarıdır. Eğer bir toplumda anarşi ve terör olaylarının ardında, içinde, arkasında ve yanında bir gizli devlet hoşgörüsünün, desteğinin ya da provokasyonunun, parmağının olduğu söyleniyor ve bu, neredeyse genişçe bir kabul görüyorsa -haklı haksız, ben bunu tartışmıyorum- her olayın ardında, "acaba devletin herhangi bir provokasyonu mu var; yoksa, gerçekten anarşik ve terörist bir olay mı var" yaklaşımı, kuşkusu, kaygısı, inançsızlığı gündeme geliyorsa, bu devleti aklamak zorundayız; lütfen aklayın...

Toplumun güven yitirdiği, güven duymadığı, haklı haksız bu ölçüde tartışmalar içine çekilmiş bir devletle, bu devletin sağlamış olduğu saygınlıkla ve güçle anarşi ve terörü aşamayız. Onun için, açık, saydam, net, her şeyi meydana çıkmış bir devlete ihtiyacımız vardır. Bu söylentiler yalansa, yanlışsa açığa çıkarılmalıdır; varsa gizli örgütler, varsa gizli güçler, varsa provokasyon odaklıkları, varsa tuzaklar devlet içinde; topluma, halka, siyasetçiye ve hükümete kurulmuş tuzaklar varsa açığa çıkarılmalıdır; o zaman da bunlar kurutulmalıdır. Ama herkes konuşacak, hiç kimse devleti pertavsız altına almayacak, incelemeyecek ve hepimiz, her bir anarşik olayda "acaba devletin parmağı da mı vardı" korkusu, kaygısız, kuşkusu içinde meseleye yaklaşacağız!.. O devlet yenik düşer. Onun için, bu devleti pertavsız altına alalım, aklayalım; geçmişte yaptıklarını da aklayalım, şimdi varsa kuşkularımız, onu da lütfen aklayalım.

Aslında, bu konularda söylenecek daha pek çok şey var; ama, bir genel görüşme açacağımız umudu içinde, sadece bu önemli yaklaşımlardan birkaçına değinmekle yetineceğim.

Genel görüşmenin açılmasını istiyoruz. Genel görüşmeye büyük önemler atfediyoruz. Liderlerimizin ve partilerimizin, bu konuda bütün birikimlerini, toplumumuzun ve milletimizin emrine vermesini istiyoruz. İstiyoruz ki, önümüzdeki hafta yapacağımız bu genel görüşmenin ardından, Meclis olarak, Hükümet olarak, siyasetçiler, partiler, toplum ve bir bir insanlar olarak, daha büyük bir enerjile, daha büyük bir kararlılıkla bu olayların üzerine yürüme şansını elde edelim.

Böyle bir şansın esirgenmeyeceği umudu içinde, Yüce Meclisimize, genel görüşmede başarılar diliyor, genel görüşmenin desteklenmesini arzu ediyor, Grubum adına hepinizi sevgi ve saygıyla selamlıyorum. (SHP, DYP ve RP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Gürkan.

DYP Grubu adına, Mehmet Gazioğlu; buyurun efendim. (DYP sıralarından alkışlar)

DYP GRUBU ADINA BEYTULLAH MEHMET GAZIOĞLU (Bursa) — Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; Doğru Yol Partisi Grup Başkanvekilleri Zonguldak Milletvekili Sayın Gü-

neş Müftüoğlu, Bursa Milletvekili Sayın Turhan Tayan; Sosyaldemokrat Halkçı Parti Grup Başkanvekilleri İçel Milletvekili Sayın Aydın Güven Gürkan, Şırnak Milletvekili Sayın Mahmut Alınak...

YÜCEL SEÇKİNER (Ankara) — Yok burada imzası.

MUSTAFA KALEMLİ (Kütahya) — Bizdeki önergede Sayın Alınak'ın imzası yok.

BEYTULLAH MEHMET GAZİOĞLU (Devamla) — Bana verilende var.

MUSTAFA KALEMLİ (Kütahya) — Sayın Alınak'ın imzası yok, zabıtlara yanlış geçmesin.

YÜCEL SEÇKİNER (Ankara) — Sayın Alınak genel görüşme istemiyor, onu saymayın.

BEYTULLAH MEHMET GAZİOĞLU (Devamla) — Anavatan Partisi Grup Başkanvekilleri Bayburt Milletvekili...

BAŞKAN — Bir dakika müsaade buyurur musunuz?...

Efendim, zabıtlara geçmesi açısından ifade ediyorum; bizdeki orijinal önergede Sayın Alınak'ın imzası yok.

MUSTAFA KALEMLİ (Kütahya) — Yok, değil mi efendim?

BAŞKAN — Yok efendim. Zapta böyle geçti.

MUSTAFA KALEMLİ (Kütahya) — Teşekkür ederiz Sayın Başkan.

BEYTULLAH MEHMET GAZİOĞLU (Devamla) — Peki, vazgeçiyorum efendim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

BEYTULLAH MEHMET GAZİOĞLU (Devamla) — Bayburt Milletvekili Sayın ülkü Güney ve Kütahya Milletvekili Sayın Mustafa Kalemlî; Refah Partisi Grup Başkanvekilleri Malatya Milletvekili Sayın Oğuzhan Asiltürk ve Kocaeli Milletvekili Sayın Şevket Kazan ve 13 arkadaşının, ülkemizin iç güvenlik sorunları konusunda genel görüşme açılması hususundaki önergesi üzerinde Doğru Yol Partisi Grubu adına görüşlerimizi arz etmek üzere huzurlarınıza gelmiş bulunuyorum. Bu vesileyle, Yüce Meclisin sayın üyelerini Grubum ve şahsım adına saygılarımla selamlıyorum.

Sayın milletvekilleri, sanıyorum ki, çalışmalarımızın hedefi, Türkiye'deki terör ve anarşinin bir an önce önüne geçilmesinin araştırılması ve çarelerinin bulunması olacaktır. Çünkü, şu anda, Türkiyemizin en mühim meselesi ve milletimizin hayati sorunu halinde ortada duran terörün önlenmesi, kanun ve nizam hâkimiyetinin sağlanması, huzur ve sükûnun yeniden tesisi, vatandaşın en kutsal hakkı olan korkusuz yaşama hakkının devletin teminatı altında bulunması, Türkiye Büyük Millet Meclisince tam bir mutabakat içinde ele alınmış bulunmaktadır.

Şu öntümüzde duran önerge, anarşi, terör, yıkıcılık ve bölücülüğün, bir devlet ve millet meselesi olduğunun anlaşıldığını gösteriyor.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, milletimizin huzur ve güvenliğinin sağlanmasında kendine düşen görevi süratle ve layıkıyla yerine getirmeye hazır olduğunu göstermiştir. Unutulmamalıdır ki, metanet ve efendiliğin her türlüünü, değişik zamanlarda ve olaylarda tüm dünyaya göstermiş olan Türk Milleti, gerektiğinde, tek vücut kenetlenerek, sıkıntı ve bunalımları üzerinden atmaya her zaman bilmıştır. Bundan, Türk Milletinin asırlar süren birlik ve beraberliğini bozmaya, güzel vatanımızı bölmeye cüret eden bedhahların asla şüphesi olmamalıdır. Bu millî facia karşısına -biz öyle tavsif ediyoruz- devletimizin bütün organları ve Anayasal kuruluşlarımız, milletimizin bütün fertleri beraberce dikilecek ve meşru yollardan giderek, meşru zeminlerde kalarak, meşru güçlere ve yetkilere dayanarak bu büyük afet mutlaka tesirsiz hale getirilecektir.

Huzur, güven ve korkusuz yaşama, Türk vatandaşının en meşru hakkıdır. Toplumun huzurunu bozmaya yeltenenlerin karşısına, bütün gücü ve teşkilatıyla devlet mutlaka dikilecektir ve dikilmelidir.

Devleti yaşatabilmenin iki şartı vardır; istikrar ve huzur. İstikrarı, Parlatmentonun içerisinden çıkaracağımız güçlü bir hükümete borçlu olacağız. Türkiye, bugün böyle bir Hükümete sahiptir. Yüzde 48 Parlamento desteğine ve yüzde 70'lere varan halk desteğine dayanan bir Hükümete sahip bulunuyoruz.

HASAN ÇAKIR (Antalya) — İnşallah!

MUSTAFA KALEMLİ (Kütahya) — Yüzde 70 nereden çıkıyor?!

BEYTULLAH MEHMET GAZİOĞLU (Devamla) — Sayın milletvekilleri, huzurun şartı ise; halkın rahatını bozanların karşısına, devletin bütün gücü ve müesseseleriyle karşı çıkmasıdır. Bu, bir manada, anarşinin, idarî, siyasî, adlî, hiçbir himaye görmemesinin sağlanması demektir. Bir başka manada da, anarşinin, bir hükümet meselesi olmaktan çıktığının ve devlet ve millet meselesi olduğunun kabulü demektir.

Himaye görmeyen bir anarşinin yaşayacağına inanmıyoruz. Anarşi, bir milletin kaderi olmaz, olmamalıdır da. Devletçe ve milletçe üzerine varılan anarşinin ayakta kalması hiçbir şekilde mümkün değildir.

Sayın milletvekilleri, devletin en önemli görevlerinden biri, takdir edersiniz ki, milletin can ve mal güvenliğini sağlamasıdır. Devletin, can ve mal güvenliğini sağlayıp sağlamadığı da, olayların önüne geçip geçmediğiyle belli olur. Eğer bir memlekette hırsızlık, yolsuzluk, cinayet, gasp vesair suçlar işlenmiyorsa, o memlekette can güvenliği sağlanmış demektir; aksine, eğer bunlar her gün devam ediyorsa, devletin can güvenliğini sağladığını iddia etmek tabii ki mümkün değildir.

1984'ten bu yana, maalesef, Türkiye'nin hiçbir döneminde olmadığı kadar güvenlik görevlisi şehit edilmiştir. Terörün başlıca hedefi, devletin güvenlik güçleridir, askeridir, subayıdır, polisidir, yanı sıra da bölge halkıdır. Terörizmin ve ona başvuran teröristlerin amacı, toplumda korku, dehşet, kargaşa ve yılgınlık havası yaratmaktır. Bu sebeple, hep, riski az, etkisi büyük eylemleri tercih ederler; eylem kadar, propagandaya da önem verirler; çünkü, teslimiyet psikolojisinin halk arasında yayılmasını isterler. Bunun için, terörün propagandasına öncelikle fırsat verilmemelidir.

Devletin bugüne kadar aldığı güvenlik önlemlerinin iyi sonuçlar verdiğini savunmak fevkalade zordur. Devlet, bu konuda maalesef caydırıcı olamamıştır; hatta, aldığı bazı önlemler halk arasında tepki uyandırmıştır. Burada, devletin kusurlarını meydana çıkarmaya uğraşılıyor falan da değiliz. Devletin, gerekli tedbirleri alıp cinayetler zincirini kırmasını bekliyoruz, cinayetlerin faillerini bulmasını istiyoruz. Bunları milletimiz adına istiyoruz. Güneydoğudaki ayrılıkçı terör ile, İstanbul gibi büyük şehirlerimizde devam eden, odaklaşan anarşik nitelikli terörün ilişkili ve karşılıklı birtakım menfaatlar ve beslenme içinde oldukları da bilgilerimiz tahındadır.

Sayın milletvekilleri, terör, dünyanın meselesidir. Demokratik hukuk devletinin imkânları içerisinde, terör, mutlaka önlenmelidir ve önlenecektir. Burada, rejimin ve devletin işlemesi söz konusu olmaktadır. Devlet işlerse, zaten birçok bunalım kendiliğinden çözülür, çözülecektir. Hür ve korkusuz ortam için başıdır. Devletin ve rejimin amacı; hukuka dayalı bu hür ortamı yaratmaktır. Bu ortam sağlanırsa, terör, korku verme aracını sağlayamaz.

Terörün, yöneldiği kişi ile sorununun olup olmadığı da hiç önemli değildir; gagesine hizmet edeceğine inandığı herkes terörün hedefidir. Onun içindir ki, terör konusu herkesi alakadar eder. Hiç kimse, "terör beni alakadar etmez" dememelidir, diyemez; çünkü, bir serseri kurşuna, bir menfur suikasta, bir alçaklığa kimin hedef olacağı hiçbir şekilde belli değildir.

Hemen hemen bütün terör örgütlerinin esas gayesi, devletle halkın ilişkilerini bozmaktır. Vatandaş, canını ve malını devletin koruyabileceğinden şüpheye düşürmek, vatandaşı, devlete karşı güvensiz kılmak; halkın, devlete değil, terör odaklarına yanaşmasını sağlamak en birinci gayeleridir. Baskıdan bıkan insanların devletten kopmasını, güvencenin kendi yanlarında olduğu kanaatını yaymak ve teröre sempati duyulmasını sağlamak isterler.

İşte, bugün Güneydoğu Anadolu Bölgemizde yapılan budur. Terör eylemlerini sürdüren örgüt, halkı korkutmak, halkı yıldırma, devletten umudunu kestirmek için, güya haklarını savunduğunu ileri sürdüğü vatandaşlarımızın köylerini basıp, evlerini yakmaktan; kadın, erkek, çocuk ayırımı yapmaksızın canlarına kıymaktan çekinmemektedir.

Anarşi ve terör ortamının oluşturulmasında büyük payları bulunan örgüt ve grupların tamamının dış bağlantılarının bulunduğu da tespit olunmuştur. Dış güçler, Türk yıkıcı unsurlarına ideolojik destek vermektedirler; bu dış güçler, maddî destek vermektedirler; bu dış güçler, silah ve patlayıcı madde desteği ve yardımı yapmaktadırlar; bu dış güçler, kaçma, kurtulma, barınma imkânı sağlamaktadırlar; eğitim ve eylem birliği desteği vermektedirler. Bu durumda, güneydoğu meselesinin hallinde dış politikamızın önemi de açıkça ortaya çıkmaktadır.

Esasen, Güneydoğu Anadolu Bölgemizde yaşanan olaylar, artık anarşi ve terör unsurlarını açmıştır. Olay, bölücülüktür, devleti parçalama faaliyetidir. Büyük Türkiye idealinin engellenmesi, maalesef bunların hedefleridir.

Sayın milletvekilleri, takdir edersiniz ki, Türkiye'de iki büyük enerji kaynağı mevcuttur. Bunlardan bir tanesi Dicle-Fırat nehirleri ve diğeri ise Raman petrollerimizdir. Şimdiki Başbakanımız Sayın Demirel, ne zaman ki büyük Türkiye idealini kafasına koymuş, Dicle ve Fırat nehirlerini bağlamaya başlamış; dış güçler derhal kendisini icraatın başından uzaklaştırma, Türkiye'yi büyük yapmama çarelerini aramaya başlamışlardır. Çünkü, bugün, biz bütçemizden petrole çok büyük paralar öderken; petrolcü ülkeler, kendilerine petrolden çok daha lüzumlu olan suyumuzu bedava kullanmaktadırlar. İşte, bizim, "ver bir maşrapa petrol, al bir maşrapa su" diyeceğimiz pozisyona gelmemizden fevkalade korkulmaktadır. Bu nedenle bölgede suni ihtilaflar yaratılmakta ve bölücü güçleri desteklemekten çekinilmemektedir. Ancak, büyük Türkiye ideali mutlaka gerçekleşecektir. Hiçbir devlet, hiçbir güç, hiçbir örgüt buna mani olamayacaktır.

1970'lerde Keban Barajını yapan, 1975'lerde GAP Projesini başlatan, 1981 senesinde -ihtilaf sonrasında- GAP'ı hiçbir talepte bulunmadan dört yıl içerisinde bitirmeyi taahhüt eden Sayın Süleyman Demirel, şimdi Başbakanımızdır. Bu büyük entegre proje, inşallah en kısa zamanda tamamlanacaktır. O bölgenin işsiz insanlarına yeni iş sahaları açılacak, güneydoğu insanının ekonomik sıkıntısı ve şikâyetleri inşallah dinecektir. Okullar normal tedrisata geçecek, sağlık problemleri halledilecek, memurlar için, güneydoğu bölgemiz cazip hale getirilecektir.

Biz, hiçbir zaman farklılığı savunmadık, savunmayacağız. Bölgeler arası kalkınmışlık farklarını tenkit ettik; farklılığın ortadan kaldırılması için de ne lazımsa yapacağız ve herkesin eşit haklara sahip olduğunun her zaman savunucusu olacağız.

Sayın milletvekilleri, bir yeni dönem açılmıştır. Bu yeni dönem, şefkat dönemidir, sevgi

dönemidir; Türkiye Cumhuriyeti kanunlarını hâkim kılma dönemidir. Halk ile devlet kucaklaşacaktır. Yeni Hükümetimiz, onbeş gün evvel okunan hükümet programında, terörün mutlaka önleneceğini, yurttaşların can güvenliği ve huzurunun sağlanacağını, siyasî cinayetlerin son bulacağını, faillerin yakalanacağını vaat etmiştir ve çağımızda artık, silahla, şiddetle, terör yoluyla hak elde etme döneminin kapandığını benimsemiştir.

Hükümetimize güveniyoruz. Bu konuda en yetkili olan İçişleri Bakanının, bu kürsüden simdiki hitabında söylediklerine inanıyoruz.

Değerli arkadaşlarım, verilen genel görüşme önergesinden memnuniyetimi, şahsım ve Grubum adına belirtiyor; hakikatın, fikirlerin çarpışmasından çıkacağı düşüncesiyle, grubumun, genel görüşme isteğinin kabulü yolunda oy vereceğini arz ediyor, Grubum ve şahsım adına saygı ve sevgilerimi sunuyorum. (DYP ve SHP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Gazioğlu, teşekkür ederim.

Refah Partisi Grubu adına, Sayın Zeki Ergezen; buyurun efendim.

RP GRUBU ADINA ZEKİ ERGEZEN (Bitlis) — Muhterem Başkan, muhterem milletvekilleri, Muhterem Hükümetin Değerli üyesi; iç güvenlikle ilgili genel görüşme önergesi üzerinde Refah Partisinin görüşlerini açıklamak için huzurunuzda bulunuyorum. Bu nedenle, öncelikle devletin bu konudaki görevini hatırlatarak, izah etmeye çalışacağım.

Devletin aslı görevi, vatandaşların doğuştan gelen yaşama, inanma, mülkiyet, öğretme ve öğrenme gibi temel haklarla birlikte; can, mal, ırz ve namus güvenliğini sağlamaktır. Zaten, insanlık tarihinde de ilk devlet fikri, insanların can, mal, ırz, namus güvenliğini sağlamak için ortaya atılmıştır. Bugün ise, Türkiye Cumhuriyeti Devleti, modern devlet fonksiyonlarını icra edeyim derken, ilkel devletin aslı fonksiyonlarını bile yürütemez hale gelmiştir. Devlet, temel hak ve hürriyetleri korumadığı gibi, mal, can, namus, ırz güvenliği de yoktur. Bu bakımdan en önemli meseledir, diyoruz.

Onun için, terör gibi ehemmiyetli bir konu -her ne kadar, bütün partilerin ittifakıyla, böyle bir genel görüşme açılması kararlaştırılmış ise de-, Mecliste görüşülecek, tartışılacak ve burada kalacak. Gönülümüz arzu ederdi ki, bu bir araştırma olsun, komisyon kurulsun, terörün esasına inilsin ve ona göre hareket edilsin.

Terör konuşulurken, terörün ne olduğunu açıkça belirtmemiz gerekir. Her ne kadar, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 1 inci maddesinde, terörün bir tanımı yapılmış ise de, bu maddede yapılan terör tanımı, terörü belirtmek için değil, âdetâ terörü belirsiz hale getirmek için kaleme alınmıştır.

Bize göre, terör eylemi, silahlı saldırı, cebir ve şiddetten ibarettir. Yine bize göre suç kastı, devletin bağımsızlığı, vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünden ibaret olmalıdır. Bunun dışında kasıtlar ihdas etmek, keyfi uygulamalara yol açmak demektir. Bu nedenle, Terörle Mücadele Kanunu, bu Meclis tarafından ele alınmalı ve yeniden yapılmalıdır. Bu cümleden hareketle diyoruz ki: Silahlı saldırı, cebir ve şiddetten başka, terör bu ülkede yıllardır var. Çünkü, Kanunun tarifinde, “temel hak ve hürriyetler, iç güvenlik” gibi ifadeler yer almakta, “baskıyla, tehditle, ısrarla temel hak ve hürriyetleri elden almak ve iç güvenliği bozmak da terördür” denmektedir. Bu tarife göre, üniversitelerde okuyan başı örtülü kızları tehdit ederek, ısrarla okuldan uzaklaştırma gibi hareketler de bu terör tarifinin anlamı içine giriyor; bunu yapanlar da terörist sayılmış oluyorlar. Bu kanunun değişmesi lazım, aksi takdirde, bu gibi işleri yapan-

lar da terörist olmaktan kendilerini kurtaramayacaklardır. Bu kanun değişmediği, bu suçlar devam ettiği müddetçe, Hükümet de, bu terörü desteklemiş ve bu gibi terör eylemleri yapanların suçlarının devamını sağlamış oluyor. (Gürültüler)

BAŞKAN — Sayın Ergezen, bir dakikanızı rica edeyim...

Sayın üyeler, bir öngörüme yapıyoruz ve bir sayın arkadaşımız siyasî parti grubu adına konuşma yapıyorlar; dinlemenizi rica ediyorum.

Teşekkür ederim.

ZEKİ ERGEZEN (Devamla) — Bu hususu böylece belirttikten sonra, terörü, kimler, niçin yapıyorlar ona bakalım:

Terörün dışgüdümlü olduğu herkesçe kabulleniliyor; ancak, bu kabullenmede, ne hikmetse, söylenen tek şey, terör örgütlerinin İran, Irak ve Suriye'de barındıklarından ibarettir. Bu tespitin maksadı ise gerçekleri gizlemektir.

Kurmay subaylarımız tarafından 12 Eylülde verilen konferanslarda, "İran Şahının, hayalindeki imparatorluğu kurmak için ülkemizi parçalama konusunda çok ciddi çabaları vardı" denildiği halde, hükümetler, o günün İran'ı hakkında hiçbir şey söylemediler. Ne zaman ki, İran'da İslam Cumhuriyeti kuruldu, ondan sonra İran suçlanmaya başlandı. Bu ülkelerin devamlı suçlanmasındaki maksat, gerçeği gizleyerek, esas faili ve muharrik gücü gözden uzak tutmak ve kaçırmaktır. Asıl tezgâhlayıcıları ise Batı ülkeleri ve onların istihbarat teşkilatları; dolayısıyla, Siyonizmdir.

Biraz önce, SHP'li bir arkadaşımız, burada "Bu terörün arkasında kim var?" dedi. Kendileri Hükümettirler, bu terörün arkasında kim olduğunu onlar bilmeyecek de biz mi bileceğiz? (RP ve ANAP sıralarından alkışlar) Yine, yıllarca Amerikan emperyalizmini bu ülkeden kovmak için canlarını veren, hapishaneleri dolduran, annelerin gözlerinin yaşını akıtan, binlerce çocuğu öksüz bırakan, Amerikan emperyalizmi uğruna mücadele veren o gençlerin hatırı için de olsa, SHP'den, Amerikan emperyalizmini bu ülkeden kovmasını bekledik. bunu yapmadıkları gibi, biraz önce, Sayın Genel Başkan ve Başbakan Yardımcısının bu kürsüden söylediklerine gerçekten üzüldük ve üzüntülerimizi yine bu kürsüden belirtmek istiyoruz.

Olağanüstü hal ve sıkıyönetim ilanında, ordumuza her üç ayda bir verilen ilave yetkilerin hepsi bu Meclisten geçiyor; ama emperyalist Amerikan gücünün altı aylık süresini, bu Meclise getirmeden kararlaştırmalarını neyle izah edecekler? (RP sıralarından alkışlar)

Şimdi, kimler emperyalizmden yana kimler bu milletten yana açıkça bellidir. Hükümet Programlarında da zaten Amerika'ya çok ciddi bir yağ çekilmişti.

"Terörün dışgüdümlü olduğu herkesçe kabulleniliyor" demiştik ve o maksatla bunu izah etmiştik. "Bu ülkelerin devamlı suçlanmasındaki maksat, gerçeği gizleyerek, esas faili ve muharrik gücü gözden uzak tutmak ve kaçırmaktır. Asıl tezgâhlayıcıları ise Batı güçleri ve onların istihbaratları; dolayısıyla, Siyonizmdir" diyoruz. Bunlar, büyük İsrail'e yol açmak için yapılıyor. İşte, bunun için, Meclis araştırmasının gerekli olduğunu bir daha vurgulamak istiyorum.

Ayrıca, bu terör hareketleri, Türkiye'nin sağlıklı, maddî ve manevî kalkınmasını önlemek, yakın komşularımız olan İslam ülkeleriyle dostluk ilişkilerini zayıflatıp, İslam Birliğinin kurulmasını engellemek ve İslam Birliğinin öncülüğünü yapacak olan Türkiye'yi parçalamak suretiyle, İslam ülkelerinin başsız kalmasını sağlamak için yapılıyor. Türkiye'yi bu tür olaylarla meşgul edip, Ortadoğu'da yapılanlara oldubittilere göz yumdurmak için, zulümlerini örtbas

ettirmek için, bizleri bununla meşgul ediyorlar. Ayrıca, terörün dışgüdümlü olduğu, birçok resmî yetkililerce de ifade edilmiştir. Bakınız, 1991 yılı içinde 159 kaçakçılık vakasında elde edilen silahların menşei devletçe tespit edilmiştir. Ayrıca, 5 Şubat 1990 tarihli Hürriyet Gazetesinde, emniyetten bir üst düzey yetkili "ülkemizde ajanlar cirit atıyor" diyor. Doğuda yabancı turistlerin kaçırılması olayıyla ilgili olarak açıklama yapan eski Bölge Valisi Hayri Kozakçıoğlu, "doğuda ve güneydoğuda eşkiyadan daha çok, ajanlar var; ne hikmetse hiçbir şey yapılamıyor" diyerek televizyondan bu millete hitap etmişti.

AHMET SAYIN (Burdur) — Niye yapılmıyormuş?

ZEKİ ERGEZEN (Devamla) — Onu hükümetlere sormak lazım.

Muammer Aksoy'un ölümüyle ilgili olarak, eski MİT'çi Mahir Kaynak'ın gazetelerdeki açıklaması da gerçekten çok ciddidir; "Muammer Aksoy'u dış güçler öldürdü. Bunun arkasında dış güçler var ve dış güçler ülkede cirit atıyor" diyordu. Bunu gazetelerde hepimiz okumuştuk.

Bir de, devletin, hükümetlerin yanlış uygulamaları neticesi meydana gelen terör veya terörü körükleme olayları vardır. Buraya kadar anlattıklarımız dış güçlerle ilgilidir; bir de teröre çanak tutan devlet, hükümet uygulamaları vardır.

CAVİT ŞADİ PEHLİVANOĞLU (Ordu) — Biraz yavaş söyle de işitelim.

ZEKİ ERGEZEN (Devamla) — Bakınız, Doğu Anadolu'da, Güneydoğu Anadolu'da bazı isimler değiştiriliyor. Geçmişte, Diyarbakır Valisi tarafından "Kürdoğlu" olan sokağın ismi "Kurtoğlu" olarak değiştiriliyor. Peki, "Kürdoğlu Sokağı"nın "Kurtoğlu" yapılmasının sana ne faydası var? Sana ne?.. Memleketin hangi meselesini hallediyorsun? Başka işin yok mu senin? (RP sıralarından alkışlar)

Bitlis'in Nursen Kazasının adını değiştiriyorlar, "Gürümak" yapıyorlar. Yani, "nur" kelimesinden rahatsız mı oluyorsunuz siz?

Yani, devletin bu kadar önemli ve ciddi meseleleri varken, çocuk oyuncağı gibi işlerle uğraşıyorsunuz, ondan sonra da "terör var" diyorsunuz... Bu yapıyla bir yere varılamaz.

BEYTULLAH MEHMET GAZİOĞLU (Bursa) — Belediye yapıyor onu... Millet seçmiş...

ZEKİ ERGEZEN (Devamla) — Çok yerler değişti. Belediyeler devletten uzak değildir; her şeyin başı devlettir.

Bunlar ne yapmıştır; halkı gıdıklamıştır, rahatsız etmiştir; terörü yapmak isteyenlere de malzeme vermiştir.

Ayrıca, dağa taş "Türk, övün, çalış, güven" diyorsunuz. Ne demek yahu; bu övünmek sadece Türklere mahsus mu?

AHMET SAYIN (Burdur) — Atatürk demiş onu, Atatürk.

ZEKİ ERGEZEN (Devamla) — Ne demek? Kim ne derse desin -memleketin bütünlüğü açısından meseleye bakıyorum- şu anda ciddi bir tehlikeyle karşı karşıyayız.

Orman Bakanlığının önüne "Ne Mutlu Türküm diyene" diye yazmışlar. Memleketin bütünlüğünü ve birliğini isteyen bir insan olarak diyorum ki, bana göre oraya şunu yazmak lazımdı: "Ne mutlu ormanı koruyana." Değil mi yani?.. Biz memleketin bütünlüğünü istiyor-sak... (RP sıralarından alkışlar)

Efendim, Bingöl'ün dağında, hiç Türkçe bilmeyen bir köyün okulunun duvarına şunu yazıyorlar: "Bir Türk cihana bedeldir." Yahu bu Türkler analarından doğarken, cihana bedel

olmak alınlarında mı yazıyor? (DYP sıralarından sıralara vurmalar, gürültüler)

Bir dakika kardeşim!.. Ben, bölücülüğü tahrik eden, kavimciliği tahrik eden hususları söylemek istiyorum; memleketin bütünlüğü açısından...

BAKİ DURMAZ (Afyon) — Bir Türk Parlamenti olarak konuşuyorsunuz...

ZEKİ ERGEZEN (Devamla) — Onun için, biz, önce memleket olarak, hükümetler olarak, kavimciliği, bölücülüğü teşvik eden unsurların önüne geçmek mecburiyetindeyiz; memleketin, milletin menfaati ve selameti için...

MUSTAFA KALEMLİ (Kütahya) — Sayın Başkan, “Ne mutlu Türküm diyene” sözünü burada kabul etmeyen bir hatibin konuşmasına müsaade etmeyin.

ZEKİ ERGEZEN (Devamla) — Hiç Türkçe bilmeyen, dedim.

BAŞKAN — Müsaade buyurun... Müsaade buyurun efendim.

MUSTAFA KALEMLİ (Kütahya) — “Ne mutlu Türküm diyene” sözü, bu memleketin birliğini ve beraberliğini temsil eder; Yüce Atatürk tarafından söylenmiştir. Atatürk’ün kürsüsünde “Ne mutlu Türküm diyene” sözünü kimse tenkit edemez efendim. Lütfen...

BAŞKAN — Sayın Kalemlî... Size söz vermedim Sayın Kalemlî.

ZEKİ ERGEZEN (Devamla) — Diğer bir konu da yöre halkını...

MUSTAFA KALEMLİ (Kütahya) — Ne söylediğimi gayet iyi biliyorsunuz. Olmaz öyle şey!

ZEKİ ERGEZEN (Devamla) — Sayın eski İçişleri Bakanımız, lütfen... Çıkarsınız, buradan konuşursunuz.

BAŞKAN — Sayın Ergezen... Sayın Ergezen, karşılıklı konuşmayalım. Rica ediyorum, konuşmanızı da lütfen toparlayın, süreniz doluyor.

ZEKİ ERGEZEN (Devamla) — Diğer bir konu da şudur: Yöre halkını devlet güçleri yıllardır hakir görmüş; hatta bu hakir görme o kadar ileri gitmiştir ki, eziklik hisseden şehirli, köylüye “Kürt” demeye başlayacak kadar aşağılık kompleksine başlamıştır. Jandarma ve diğer güçlerce, yöre halkına, yıllar önce, özellikle dindar olmalarından dolayı şefkatsiz ve merhametsizce davranılmıştır ve halkı incitmişlerdir. Bu davranışlar halen bazı yerlerde devam etmektedir. Köylere giden jandarma veya benzeri güçler, askerde acemi erlere yapılan muameleleri yapmışlardır. Bu davranışlar, yöre halkının, devlete karşı soğuk bakmasına ve güven duygularını yitirmesine sebep olmuştur.

Önemli diğer bir konu da işsizlik sorunudur: İşsizlik, yatırım ve altyapı sorunlarına, ülkenin birçok yerinde olduğu gibi, bu yörelerde de çözüm getirilememiş ve hizmetler zamanında götürülememiştir. Gerekli ciddi yatırımlar, koalisyon dönemlerinde MSP’li bakanlarca yapılmış, koalisyondan MSP ayrıldıktan sonra yatırımlar durmuş veya yavaşlamıştır. ANAP döneminde de teşvik projeleri verilmiş ve onlar da teşvik alanların sadece bir kısmını memnun etmiş, bir kısmını da perişan etmiştir. Bunlar bir yıldan beridir paralarını alamadıkları gibi, yapılan binalar da içi boş, briketten ibaret binalardır.

Eğitimdeki yetersizlik ve kalite düşüklüğü: Son zamanlarda kapanan okullar da dikkate alındığında, eğitim vahim bir noktadadır. Ayrıca, bölgede yaşayan vatandaşlara yardımcı olunması gereklidir.

1980’den bu yana, Güneydoğuda 2 768 memleket evladı öldürülmüştür. Bu olaylar esnasında birçok vatandaşımız da kimvurduya gitmiştir. Diğer yandan, hissî olarak birtakım suçlamalar yapılmaktadır ve bundan dolayı da vatandaşlarımız ne yapacaklarını şaşırılmış durum-

dadır. Teröristler köye gelmiş; “Onlara niçin yardım ettiniz, ekmek verdiniz, su verdiniz” diye vatandaşlarımız hesaba çekilmekte. Sizlere soruyoruz: Gecenin birinde çoluk çocuğunuzla beraber evinizde otururken, bir grup terörist gelse, ne yapacaksınız; ekmek vermeyecek misiniz, su vermeyecek misiniz? Verince suçlu mu oluyorsunuz, terörist mi oluyorsunuz?

BAKİ DURMAZ (Afyon) — Tabî vermeyeceksin.

ZEKİ ERGEZEN (Devamla) — O zaman, sana geldiklerinde vermezsin.

BAKİ DURMAZ (Afyon) — Sana kurşun sıkana ekmek vermezsin.

ZEKİ ERGEZEN (Devamla) — Yine, Kürtçe konuşma...

BAŞKAN — Sayın Ergezen, bir dakika beni dinler misiniz?

ZEKİ ERGEZEN (Devamla) — Buyurun Sayın Başkan.

BAŞKAN — Rica ediyorum, konudan ayrılmayın. Süreniz de bitti; toparlamanız için size iki dakikalık süre veriyorum.

ZEKİ ERGEZEN (Devamla) — Yine, Kürtçe konuşma yıllarca yasak edilmiş; köşeye sıkıştığımız için serbest bıraktınız. Hep bizi geriden takip ediyorsunuz. İlk defa, onüç yıl önce, 1979 kısmî senato seçimlerinde, millî görüşün o günkü temsilcisi Hakkâri Senatör adayımız Ubeydullah Seven, devlet televizyonundan, parti adına, Kürt halkına kendi dilini konuşma özgürlüğünün verilmesini talep etmişti. Bizim dediklerimizi yapsaydınız, bu hallere düşmeyecektiniz; çünkü, sizler, yıllardır analarından hür olarak dünyaya gelen insanların hürriyetlerini ellerinden aldınız. Analarından hür olarak doğan insanların hürriyetlerini ellerinden almaya hiç kimsenin hakkı yoktur.

HASAN ÇAKIR (Antalya) — Sayın Başkan, ne diyor bu?..

AYVAZ GÖKDEMİR (Gaziantep) — Yalan söyleme!..

Sayın Başkan, ne diyor bu? Yeter artık!.. Nasıl konuşuyor?

ZEKİ ERGEZEN (Devamla) — Çareler olarak; önce dostumuzu düşmanımızı tanımalıyız ve dış politikamızda ona göre değişiklik yapmalıyız; yani, dışgüdümlü olmaktan kurtulmalıyız ve asıl tehlikenin, Batı ve onların yandaşları tarafından geldiğini kabullenmeliyiz. Kabul edeceksiniz, buna göre gerekli tedbirleri alacaksınız. Bu devletler, İslam düşmanlığından ve kendi menfaatlarından başka bir şey düşünmüyorlar; bunlar, kimyasal silahları denemek için Süleymaniye ve Halepçe’de 5 binden fazla Müslüman Kürt kardeşimizi, çoluk çocuk demeden zehirleyerek öldürdüler; dünya da buna sessiz kaldı, seyirci oldu. Arkasından da, hiç utanmadan, Kürt halkının savunuculuğunu yapar gözükte bu Batı ülkeleri.

BAŞKAN — Sayın Ergezen... Sayın Ergezen...

ZEKİ ERGEZEN (Devamla) — Toparlıyorum Sayın Başkan.

BAŞKAN — Sayın Ergezen, sözünüzü kesmeye zorlamayın beni; rica ediyorum toparlayın, son cümlelerinizi söyleyin.

ZEKİ ERGEZEN (Devamla) — Ayrıca, Çekiç Güç derhal geri gönderilmeli. Çekiç Gücün burada işi ne? İncirlik’teki müttefiklerin Çekiç Gücü buralarda zararlı faaliyetler gösteriyor. Bunun süresinin uzatılması, bu memleket için yazık olacaktır.

Ayrıca, yöre halkına insanca, merhametli, şefkatli davranmak, hakir görmemek, azırlamamak, bauda ve diğer yerlerde vatandaşa nasıl davranılıyorsa öyle davranmak gerekir. Vatandaşa, akrabasından, komşusundan dolayı suçlu muamelesi yapılmamalıdır. Amcasıdır, teyzesidir, dayısının oğludur diye işe girerken, güvenlik soruşturması yapılırken- bu insanın yanında oturdu diye, güvenlik soruşturması bozuk geliyor; o insan hapis yatıyor çıkıyor, mahkûm diye işe giriyor... Suçsuz insan topluma suçlu olarak kazandırılıyor. Bu, yöremiz için hiç de iyi bir olay değildir.

MEHMET ÇEBİ (Samsun) — Çok yalan söylüyorsun.

ZEKİ ERGEZEN (Devamla) — Ben yalan söylemiyorum. Buradan öyle bir laf söylerim ki yerin dibine geçersin.

BAŞKAN — Sayın Ergezen...

ZEKİ ERGEZEN (Devamla) — Sözümü toparlıyorum; bir cümle, Sayın Başkan, lütfen... (DYP sıralarından sıralara vurmalar)

BAŞKAN — Sayın Ergezen, sözünüzü bitirir misiniz lütfen?

ZEKİ ERGEZEN (Devamla) — Bitiriyorum Sayın Başkan.

BAŞKAN — Rica ediyorum, yardımcı olun.

ZEKİ ERGEZEN (Devamla) — Ayrıca, memleketin selameti bakımından devletin önemli yerlerinde, emniyeti tesis edecek önemli yerlerde görev yapanlardan rüşvet alan, rüşvet veren devlet yetkililerini mutlaka görevden alıp, uzaklaştırmak gerekir.

Televizyondan bütün kanallar şehvet programlarını teşvik etmekte, milletin ahlakını bozmakta, milleti teröre teşvik etmektedir. Onun için, bu programların mutlaka düzelmesi gerektiğini belirtir, hepinize saygılar sunarım. (RP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Ergezen.

CAVİT ŞADİ PEHLİVANLIOĞLU (Ordu) — Sayın Başkan, acaba burası Türkiye Büyük Millet Meclisi midir, yoksa başka bir milletin meclisi midir? Niçin vazifenizi yapmıyorsunuz? Niye Türk'e hakaret ettiriyorsun? Yeter artık be! Biz esaret altında mıyız?

BAŞKAN — Sayın Pehlivanoğlu, kimsenin Türk'e hakaret ettiği yok. O anlamda bir söz söylenmedi.

CAVİT ŞADİ PEHLİVANOĞLU (Ordu) — Ayıptır be! Utanın be!

BAŞKAN — Sayın Pehlivanoğlu... Sayın Pehlivanoğlu...

CAVİT ŞADİ PEHLİVANOĞLU (Ordu) — Ne sayını be! Esaret altında mıyız? Burası Türkiye Büyük Millet Meclisi değil mi? Nedir yaptığınız bel..

BAŞKAN — Sayın Pehlivanoğlu..

ANAP Grubu adına, Sayın Hasan Çakır; buyurun.

MUSTAFA KALEMLİ (Kütahya) — Sayın Başkan, bir yazımız var Yüce Başkanlığa; lütfen, okutup, muameleye tabi tutmanızı arz ediyorum. O yazımızı Yüce Kurula arz ediniz; lütfen, muamelesini yapınız. O yazımız okunmadıkça, siz kararınızı arz etmedikçe, Grubumuz adına kimse konuşmayacak efendim.

Arz ederim. (DYP, ANAP ve bağımsızlar sıralarından alkışlar)

COŞKUN GÖKALP (Kırşehir) — Okuyalım efendim, okuyalım.

BAŞKAN — Efendim, "Ne mutlu Türküm diyene" sözünün tahrif edildiği iddiası var.

MUSTAFA KALEMLİ (Kütahya) — Öyle değil efendim, yazımızı lütfen aynen okuyunuz.

"Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Biraz önce RP Grubu adına konuşma yapan sayın hatip "Ne mutlu Türküm diyene" sözünü tahrif ederek, Yüce Atatürk'ün tarihe ve millete mal olmuş bulunan bu vecizesini "bölücülük" olarak nitelendirmiştir. Yüce Meclisin Başkanı olarak, hatibin bu sözünü geri almasını ve tazvih etmesi konusunu arz ederim." (DYP, ANAP ve Bağımsızlar sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)

BAŞKAN — Efendim, biz de takip ettik.

Sayın Ergezen...

MUSTAFA KALEMLİ (Kütahya) — Kürsüden geri alacak efendim.

BAŞKAN — Müsaade buyurun efendim. Yerinden de yapabilir; ama, ben kürsüye getiriyorum. Müsaade buyurun Sayın Kalemlî.

MUSTAFA KALEMLİ (Kütahya) — Hayır efendim, çok önemli bir konu.

BAŞKAN — Müsaade buyur Zeki Ergezen; bir şey soracağım.

“Ne mutlu Türküm diyene” sözünü tahrif maksadıyla bir ifadede bulunmadınız, tavzihen ifade ediyorsunuz...

ZEKİ ERGEZEN (Bitlis) — Hayır, o maksatla kullanmadım, o maksatla kullanmadım.

MUSTAFA KALEMLİ (Kütahya) — Ne maksatla kullandınız?

BAŞKAN — Müsaade buyurun.

Burada tefsire, tercümeyle girecek değiliz.

Maksadı aşan bir husus var, öyle anlaşılıyorsa geri alıyorsunuz değil mi efendim?

ZEKİ ERGEZEN (Devamla) — Ben, o maksatla söylediğimi iddia ediyorlarsa, geri alıyorum.

MUSTAFA KALEMLİ (Kütahya) — Evet, öyle iddia ediyorum.

ZEKİ ERGEZEN (Devamla) — Ama, ben, o maksatla söylemedim.

BAŞKAN — Geri alıyor musunuz efendim? O maksadı aşan bir beyan varsa geri alıyorum, deyin lütfen.

ZEKİ ERGEZEN (Devamla) — Geri alıyorum.

BAŞKAN — Tamam, buyurun Sayın Ergezen.

MEHMET ÇEBİ (Samsun) — Burada “Ne mutlu Türkün diyene” sözünü söyleyin.

BAŞKAN — Rica ederim... Rica ederim...

ANAP Grubu adına; buyurun Sayın Çakır. (ANAP sıralarından alkışlar)

ANAP GRUBU ADINA HASAN ÇAKIR (Antalya) — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım; iç güvenlik konusunda, grubu bulunan siyasî partilerimizin değerli başkanvekillerinin, grubu olmayan siyasî partilerimizin genel başkanlarının ve bazı milletvekili arkadaşlarımızın genel görüşme açılmasıyla ilgili önermelerini okuduğumda çok mutlu, çok memnun olmuşum. Sekiz senedir, iktidar milletvekili olarak muhtelif vesilelerle bu kürsüye gelip, devletimizin ciddi tehlike içerisinde olduğunu, terörizmin ve anarşik olayların hedefinin devletin bağımsızlığına, vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğüne yönelik olduğunu, hedefin bu olduğunu, saptırılmaması gerektiğini vurgulamış ve birtakım ekonomik, sosyal, kültürel bahaneler göstererek, devletin ve cumhuriyetin kuruluşundan bugüne kadar devleti yöneten hükümetlerin suçlanmaması gerektiğini özellikle rica etmiştik.

Ben, bu önergeyi okuduğum zaman çok mutlu olmuşum ve bana bu konuşma fırsatını verdiği için Grubuma da müteşekkir idim; ama, burada, önergenin genel görüşme yapılıp yapılmamasıyla ilgili öngörüşmelerinin yapıldığı sırada, siyasî partiler adına konuşan yetkili arkadaşlarımızı dinleyince, yeniden karamsarlığa kapıldım, üzüldüm. Şayet genel görüşme açılmasına karar verilecekse, 26 Aralıkta, televizyonda, Büyük Türk Milletinin huzurunda yapılacak olan görüşmelerde bu konuları lütfen tekrar etmeyin.

Millet yaralı, millet Türkiye’de meydana gelen olaylardan inim inim inliyor; 1 500 şehit vermiş; kürsüden devlete ihanet edilmiş, yemin merasiminde hakaret edilmiş; daha geçen pazar günü, bir siyasî partinin kongresinde, evlatlarımızı öldüren, Mehmetçiklerimizi öldürten, bu memleketin evlatlarını öldürten, Türk-Kürt ayırımı yapıp, devleti yıkmak isteyen kimsenin

annesinin eli öpülmek suretiyle, Türk Milletine hakaret edilmiş... (ANAP, DYP ve bağımsızlar sıralarından alkışlar)

MAHMUT KILIÇ (Adıyaman) — Bölücülük yapma, kürsü istismarı yapıyorsun.

SELİM SADDAK (Şırnak) — Kürt halkını dışlamak bölücülüktür; lütfen, Kürt halkına saygı gösterin.

HASAN ÇAKIR (Devamla) — Bu millet buna, ne zamana kadar tahammül edecek? Neden milleti düşünmüyorsunuz? Neden devletin varlığını, bağımsızlığını düşünmüyorsunuz? Neden siyasî partilerin menfaatını ön plana alıyorsunuz? Neden bölücülük yapılıyor?.. Lütfen, lütfen bunu tekrar etmeyelim milletin huzurunda. Hepinize konuşuyorum, hiçbirinizi ayırmıyorum; hepinizi tenzih ediyorum.

BAŞKAN — Sayın Çakır, üslubunuza saygım vardır. Biraz yavaş konuşur musunuz? Takip etme imkânı bulamıyorum efendim.

HASAN ÇAKIR (Devamla) — Sayın Başkanım, kusura bakmayın, çok üzgünüm; üzüntüm dolayısıyla biraz yüksek sesle konuştuyusam, sizlerden özür dilerim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Çakır.

HASAN ÇAKIR (Devamla) — Değerli arkadaşlar, siyasî parti grupları adına arkadaşlarımız konuştular. Terörizm, milletler arasında, özellikle 1968 yılından günümüze kadar ülkemizde, huzurun ve barışın düşmanı bir harekettir. Terörizmin hedefi Türkiye Cumhuriyeti Devletidir, terörizmin hedefi Türkiye Cumhuriyeti Devletinin bağımsızlığı, Türk Milletinin ve vatandaşının bölünmez bütünlüğüdür. Bu kadar ciddi, bu kadar mühim konuda, şu Yüce Mecliste anlaşamazsak bu konuda gönül birliği, fikir birliği içerisinde yüce milletin huzurunda bir karar verip, onun karşısına geçmezsek, bu kararı oybirliğiyle ve siyasî partilerin üzerinde topyekûn uygulamaya kalkmazsak, çünkü hükümetlerin, çünkü emniyet güçlerinin düştüğü duruma, bundan sonra sizler de düşmeye mahkûm olursunuz. Bu, bir güvenlik güçleri meselesi değil, bir hükümet meselesi değil, bu bir devlet meselesidir. Lütfen, bunun üzerine parmak basalım ve üzerinde önemle duralım.

Biraz önce, bu olayların 1968'de başladığını ifade etmiştim. Bugün, devleti 1982 Anayasasına göre yönetiyoruz. Hepimizin burada milletvekili olarak bulunuşumuzun ve SHP-DYP partileri olarak müşterek hükümet kurmanızın başlıca kaynağı Anayasamızdır. Var mı buna bir itirazımız? Hepimiz bu Anayasadan yetki alarak, milleti temsilen, buraya, milletin huzuruna gelmiş bulunuyoruz.

Bakin, 1982 Anayasasının "Başlangıç" kısmında, "Ebedî Türk vatan ve milletinin bütünlüğüne ve kutsal Türk Devletinin varlığına karşı, Cumhuriyet devrinde benzeri görülmemiş ve yıkıcı kanlı bir iç savaşın gerçekleşme noktasına yaklaştığı sırada;

Türk Milletinin ayrılmaz parçası olan Türk Silahlı Kuvvetlerinin, milletin çağrısı ile gerçekleştirdiği 12 Eylül 1980 harekâtı sonucunda..."

MUSTAFA ÜNALDI (Konya) — Yani çağırıyor musunuz şimdi?

HASAN ÇAKIR (Devamla) — Bir dakika dinleyin kardeşim, dinleyin.

"...Türk Milletinin meşrû temsilcileri olan Danışma Meclisince hazırlanıp" diye devam ediyor ve sonrasını okumuyorum.

Bakin, bundan, bizim çok büyük ders almamız lazım. "Demokratik cumhuriyet" diyoruz... Demokratik cumhuriyetin beyni ve kalbi burasıdır. Bütün meselelerde, gönül ve huzur birliği içerisinde burada anlaşacağız ve neticeye varacağız.

Eğer, 1968'den 1980'e kadar Türkiye'de meydana gelen anarşik olaylar üzerinde -hiç kimseyi suçlamıyorum, hepimiz mesulüz, fert olarak hepimizin de hissesi var- siyasal partiler olarak, şu Yüce Meclisin çatısı altında anlaşabilmiş olsaydık, bu harekât olmazdı ve Anayasanın "Başlangıç" kısmına da bu paragraf yazılamazdı.

MAHMUT KILIÇ (Adıyaman) — Yeni bir Anayasa yapılacaktır!

HASAN ÇAKIR (Devamla) — Türkiyemiz, 1980'den önce olduğu gibi, 1984 yılından günümüze kadar da, terörizmle ve anarşik olaylarla karşı karşıyadır. Bunu inkâr eden var mı? Bu konuyu, Anavatan Hükümetleri olarak Meclisin huzurunda defalarca izah ettik.

Biz, burada bunun nedenleri ve tedbirleri üzerinde konuşacağız, o tedbirlerin ne şekilde tatbik edileceğini izah edeceğiz ve devletin güvenlik güçlerine ve Hükümete, "buyur, bu anarşi ile bu terörizm ile baş et, senin yanındayız; muhalefetiyle senin yanındayız, iktidarıyla senin yanındayız; topyekûn, 60 milyonluk Türk Milleti olarak senin yanındayız" diyeceğiz. Biz, burada, bu çok mühim konuda anlaşamazsak, bir neticeye gitmemiz mümkün değildir. O zaman, demokratik sistemimizi idame ettirebilmemiz mümkün değildir. Zaten, Türkiye'nin düşmanı olan dış güçlerin hedefleri, Türkiye'yi demokratik sistemden saptırmak ve karanlık yerlere götürmek değil mi? Anlaşamadığımız ve bir araya gelemediğimiz zaman, dış güçlerin gayelerine hizmet etmiş oluruz.

Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; biraz önce SHP Grubu adına Sayın Gürkan'ın yapmış olduğu konuşmayı dinledim; "Devletin yapısında, demokratik anlayışımızda, devletin merkezîyetçilik sisteminde değişiklik yapmak lazımdır" dedi. Doğru... İcap ediyorsa, günün şartlarına göre, bu değişikliği, oybirliğiyle yapmamız lazım. Yalnız, devletin yapısının, demokratik sistem anlayışının, tatbikatının ve merkezîyetçilik anlayışının değiştirilmesini teröre bağlamak ve bununla terörü önleyeceğimizi kabul etmek, terörizme taviz olur; aynı zamanda, hatanın başlangıcı olur; bunun sonu gelmez.

Türkiye'deki teröristler, 2 500'e yakın subayımızı, insanımızı, vatandaşımızı öldüren teröristler, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin demokratik sistemle idare edilmesini, ekonomik, kültürel ve sosyal yönden gelişmesini, Türkiye'nin dünyanın en güçlü devletlerden birisi olmasını mı istiyor, yoksa, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin bu hedeflere ulaşmaması için devletin yıkılmasını, milletin parçalanmasını mı istiyor? Teröristler, devletin parçalanmasını, milletin bölünmesini, huzur ve güvenliğin yok olmasını istiyor.

12 Eylül'den önce durum başka idi, taktikleri başka idi: Sağcıydı solcuydu, ilericiydi gericiydi, Alevî idi Sünnî idi; birtakım farklılıklarla bu milleti topyekûn birbirine kırdırıp, devleti yok etmek ve milleti parçalamak istediler; ama, milletin bünyesinin sağlamlığı, devlet anlayışımızdaki tarihî tecrübelerimiz sebebiyle, Allahın izniyle, bu fırsat verilmedi. Fakat, 12 Eylül'den sonra, özellikle 1983 genel seçimlerinden sonra, yani, Türk Milletinin demokratik sisteme yeniden geçişinden sonra, taktik değiştirdiler; gaye aynı, hedef aynı; fakat, bu sefer, bin sene beraber yaşayan insanlar arasında "Türklük" ve "Kürtlük" ayrımı yaparak milleti parçalamak, devleti yıkmak istiyorlar. Bu teröristler, güneydoğuya ne kadar baraj yaparsan yap, ne kadar sulama kanalı yaparsan yap, ne kadar okul açarsan aç, memnun mu olacaklar? İsteklerinden vaz mı geçecekler? Lütfen arkadaşlar; devleti devlet yapalım, devlete toz kondurmayalım. Bizler için, gece-gündüz demeden, yaz-kış demeden hayatını veren, yetimler bırakan, dullar bırakan, cansiperane çalışan devlet güvenlik güçlerine sahip çıkalım. Gelin, elbirliğiyle rejimimize sahip çıkalım, demokratik sistemi elbirliği ile işletelim; bakın, ondan sonra terörizm nasıl önleniyor!..

Değerli milletvekilleri, Sayın Gürkan bir konuşmasında şöyle söyledi: “Efendim sürekli olarak, ‘dış güçler, dış güçler’ deniyor. Elbette dış güçler var. Yani, dış güçler olmayacak, Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Türk Silahlı Kuvvetleri, Türk güvenlik güçleri, milletini, güneydoğudaki milleti temsilden uzak olan üçbuçuk anarşistle mi başa çıkamayacak? Bunu düşünebilmek bile mümkün değildir; bunu söylemek de doğru değildir. Devleti yıkmak isteyen, bölmek isteyen teröristlerin kaynağı, Türkiye Cumhuriyeti Devletini yok etmek isteyen dış güçlerdir Sayın Gürkan. Siz, hedef istediniz. Gücünüz var mı? Ben size hedef gösteriyorum. İşte Irak... Buyurun... GAP Projesinin gerçekleşmemesi için, Saddam, bütün gücüyle, güneydoğudaki teröristleri desteklemiştir. Başka kaynak mı istiyorsunuz? İşte Suriye. Hatay İlimizi hâlâ, kendi haritalarında, hudutları içerisinde göstermektedirler. Türkiye’deki teröristler orada eğitim görüyor. Teröristlerin başı Suriye’dedir, Şam’dadır, Bekaa Vadisindedir.

Başka kaynak mı istiyorsunuz? İşte Yunanistan... Hiçbir zaman, gelişmemizi, güçlenmemizi ve büyümemizi istemez. Başka kaynak mı istiyorsunuz? Dostumuz görünen, tarih boyunca bize en büyük kötülüğü yapmış olan İngiltere, Fransa, Almanya, Amerika...

İşte buyurun, ben size kaynak gösterdim; gücünüz varsa, siz bunları halledin.

ALİ UZUN (Zonguldak) — Edeceğiz, edeceğiz...

HASAN ÇAKIR (Devamla) — Sayın Gazioğlu buraya geldi, “SHP-DYP Koalisyon Hükümetini kurduk, yüzde 51’den fazla oyumuzla milleti temsil ediyoruz; bu, yüzde 70’e varacaktır” dedi. Ben de oturduğum yerden “inşallah” dedim. “İnşallah dedim” ama, Sayın Gazioğlu, sizin bu rakamlarınız nazariyede kalıyor. Sayın Gürkan diyor ki, “dış güçleri kabul etmiyorum...” Sayın Gazioğlu da buraya gelip, “bu olayların başlıca hedefi dış güçlerdir” dedi. Evvela, Sayın Gazioğlu’nu anlayın... Sayın Başkandan isteyin; zabitlardan okuyun. Sayın Gazioğlu, evvela, ortağınız Sayın Gürkan ile anlaşın. (DYP sıralarından gürültüler) Devletin emniyet ve asayiş meselesi...

Şimdi bakın, şu önergede siyasi partilerin grup başkanvekillerinin imzaları var. Grubu olan her siyasi partinin, ikişer grup başkanvekilleri var ve önergede hepsinin imzası var. Grubu olmayan siyasi parti liderlerinin imzaları var; sağ olsunlar; ama, şurada SHP Grup Başkanvekili Alınak’ın imzası yok. Sayın Alınak’ın, bu önerge verilirken malumatı mı olmadı? Yoksa Sayın Alınak evvela partisi SHP ile sonra da Hükümet ile aynı görüşte değil mi? Bunun burada açıklanması gerekir. Diğer siyasi partilerin (DYP, ANAP, RP) Grup Başkanvekillerinin tamamı imza ediyor, Sayın Alınak’ın imzası yok...

Değerli milletvekilleri, konu çok mühim, üzerinde ciddiyetle durmamız lazım. Ben, burada, Refah Partisi adına konuşan Sayın Ergezer’in konuşmalarını tasvip etmediğimizi belirtiyor, maksadını aşan talihsiz bir konuşma olduğunu, Grubundan hiçbir arkadaşının da o konuşmaları tasvip etmeyeceğini kabul ediyorum. Tarih Kurumu tarafından yayımlanan, Profesör Afet İnan’a ait bir kitapta, Atatürk, kendi el yazısıyla, “millet” tarifini şöyle yapıyor: “Türkiye Cumhuriyetini kuran Türkiye halkına Türk Milleti denir.” Kürtler, Çerkezler, Lazlar, Yörükler, omuz omuza, şehit vererek, gazi olarak bu vatani birlikte kurmadık mı? Şurada bir Turancılık var mı? Atatürk’ün şu ifadesinde bir Türklük-Kürtlük ayırımı var mı? Yok.. O halde, Atatürk’ün “Ne mutlu Türküm diyene” sözüne dikkat buyurun... Atatürk, “Ne Mutlu Türk olana” diyebilirdi; demiyor Atatürk. Atatürk, “Ne mutlu Türküm diyene” diyor; yani, Türkiye Cumhuriyeti Devletini benimseyene, Hakkârisinden Edirnesine, Karsından Muğlasına kadar Türk halkına saygı duyan, bununla iftihar edene ne mutlu diyor. Bunun, başka türlü anlaşılmasını rica ediyorum. (ANAP ve DYP sıralarından “Bravo” sesleri, alkışlar)

Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım; tarih boyunca, biz, Anadolu halkı olarak, birlikte yaşadık; Selçuklu devrinde ve Osmanlı devrinde üç kıtaya birlikte gittik, birlikte şehit olduk. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kuruluşu, Doğu Anadolu'dan başlar. Kâzım Karabekir, Doğu Anadolu'daki ve oradan gidèn askerlerimizle, önce Rusları hudutlarımızdan kovdu; sonra Gazi Mustafa Kemal Atatürk, Erzurum'a ve Sivas'a gitti. Yani, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin temeli, doğudaki çalışmalarla başladı, doğuda kuruldu. Doğuda kuruldu, günümüze kadar da birlikte yaşadık. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Anayasalarını yanımda getirdim, vaktinizi almamak için burada tek tek bahsetmeyeceğim. 1924, 1961 ve 1982 Anayasasını başından sonuna kadar okuyun; Türk-Kürt ayrımı yoktur, Turancılık yoktur, Türk ırkçılığı yoktur; ırkçılığa katıyen yer vermez; birlik ve bütünlüğe değer verir; Türk halkını, Türkiye Cumhuriyeti Devletini kuran ve Türkiye Cumhuriyetinin içinde yaşayan herkesi eşit kabul eder. Kanunlarda da böyledir, Anayasada da böyledir. Hiçbir ayrıcalık, hiçbir şekilde başka farklılık tatbik edilmemiştir.

Onun için, burada tekrar rica ediyorum: Yemin merasimindeki olaylar sebebiyle, geçen pazar günü bir partinin genel kongresinde meydana gelen olaylar sebebiyle Türk Milleti, çok büyük azap içerisinde, rahatsızdır, vicdan azabı çekiyor. Bugünkü sergilediğimiz tabloyu 26 Aralıkta televizyon karşısında tekrar etmeyelim; devletin varlığı için, bağımsızlığı için, milletin ve vatanın bütünlüğü için kenetlenelim, birlik ve beraberlik içinde olalım. Milletimize ve dünyaya bu görüntüyü verelim; sonra da Hükümetten, terörün önlenmesiyle ilgili hizmet bekleyelim. Aksi mümkün değildir...

DYP-SHP Hükümetinin başarısı, hepimizin başarısıdır. DYP-SHP Hükümeti başarılı olursa, bundan millet faydalanır, devlet faydalanır, hepimiz faydalanırız; başarısız olursa, hepimiz zararını görürüz.

Bu duygularla, beni dinlediğiniz için, hepinize en derin saygılarımı sunuyorum. (ANAP ve DYP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Çakır, teşekkür ederim.

ŞEVKET KAZAN (Kocaeli) — Sayın Başkan, sayın konuşmacının Refah Partisi ile ilgili açıklamaları sonunda, bize söz hakkı doğmuştur.

MUSTAFA KALEMLİ (Kütahya) — Yok öyle bir şey!

ŞEVKET KAZAN (Kocaeli) — Bir açıklama yapmak istiyorum. (ANAP sıralarından gürültüler)

BAŞKAN — Müsaade buyurur musunuz?.. Başkanlığa hitaben konuşuyor; rica ediyorum, müsaade buyurun... (ANAP sıralarından gürültüler) Müsaade buyurun, Başkanlık takdir etsin onu; rica ediyorum...

Nedir efendim sataşma?

ŞEVKET KAZAN (Kocaeli) — Refah Partisi Grup Sözcüsünün konuşmasındaki -tabiatıyla- tasvip etmedikleri noktayı ifade ettiler; bu, kendilerinin kanaatidir. Ancak, Refah Partisi sözcüsünün konuşmasını tasvip etmediklerini söylerlerken, Refah Partisi konuşmacısının söze başlarken söylediği hususları nazarı dikkate almayarak, bir açıklamada bulundular ve Grubu töhmet altında bıraktılar. (ANAP sıralarından gürültüler)

BAŞKAN — Müsaade buyurun efendim, müsaade buyurun... Müsaade buyurun, dinleyelim. Müsaade buyurun.

ALAETTİN KURT (Kocaeli) — Olur mu öyle şey Sayın Başkan?

ŞEVKET KAZAN (Kocaeli) — Onun için, iki cümleyle tavzihte bulunmak istiyorum. Refah Partisi Grubunu burada âdeta bölücülük ithamı altında tuttular...

CAVİT ŞADİ PEHLİVANOĞLU (Ordu) — Bence doğru; evet, doğru...

BAŞKAN — Sayın Kazan, çok kısa; buyurun efendim... (DYP sıralarından gürültüler) Müsaade buyurun efendim...

ALAETTİN KURT (Kocaeli) — Neyi açıklayacak, Sayın Başkan?

BAŞKAN — Müsaade buyurun efendim, müsaade buyurun efendim... Müsaade buyurun...

Sayın Kazan, rica ediyorum, iki cümleyle ve yeni bir karşı cevaba fırsat vermeden bir tavzih rica ediyorum. (DYP sıralarından gürültüler)

Efendim, tavzih istemiyor muydunuz?... Efendim, tavzih istenmedi mi? Grup Başkanvekili bu tavzihi yapıyor.

ALAETTİN KURT (Kocaeli) — Şahsa yapılmıştır, Gruba değil.

BAŞKAN — Biz öyle takdir ettik efendim, müsaade buyurun...

ALAETTİN KURT (Kocaeli) — Takdiriniz yanlış...

ŞEVKET KAZAN (Kocaeli) — Sayın Başkan, yapım itibarıyla yeni bir satışıma meydan vermeyecek bir kişi olduğumu sizler bildiğiniz gibi, Yüce Meclis de takdir eder zannediyorum.

Grup adına konuşma yapan sözcümüz, Bitlis Milletvekili Sayın Zeki Ergezen, konuşması esnasında, "Bitlis'teki bir köy okulunda okul duvarına yazılmış olan yazıyla..."

M. VEHBİ DİNÇERLER (Ankara) — Nedir o yazı?

ŞEVKET KAZAN (Devamla) — Ben açıklama yapıyorum; dinlersiniz...

"...köy halkının, bu yazıyla, âdeta, kendi yaşantısı, kendi durumu, kendi manzarası, itibarıyla bazı yönleri zorlandığı" konusunda bir ifade kullandı. Bu ifadeyi, Sayın ANAP sözcüsü burada değerlendirirken, âdeta, bir bölücülük yapıldığı tarzında değerlendirdi. Refah Partisi Grubu adına söz alan arkadaşımızın, konuşmasına başlarken, terörün tanımı konusunda ortaya koyduğu ölçü, eğer hazırun tarafından dikkatle takip edilmiş olsaydı, elbette, bu konuşmanın, bölücülük düşüncesine ve maksadına asla cevaz vermeyen bir konuşma olduğu takdir edilirdi. 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun öngördüğü "terörün tanımını" yaparken, değerli arkadaşımız dediler ki, "bize göre, terörün amacı, bu maddede belirtilen suç kastı, devletin bağımsızlığını, vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü korumak amacıyla sınırlanmalıdır." Böyle bir ifade kullandılar.

Şimdi, Grubumuz adına söz alan konuşmacımız, terörün böyle tanımlanması lazım geldiğini ifade ederken ve bu ifade içinde, devletin bağımsızlığının, vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünün korunması lazım geldiği hususuna işaret ederken, netice itibarıyla, konuşmasında misal olarak vermek istediği bir hususu, bu konuşmanın bölücülük maksadına matuf olduğu tarzında yorumlamak fevkalade yanlıştır.

O nedenle, Refah Partisinin "60 milyonun kardeş olduğu" hususundaki sloganı, hem vatan sathında hem bu Meclis kürsülerinde defaatle dile getirilmiştir.

Bu hususta Yüce Heyete açıklama fırsatı verdiği için, Sayın Başkana ve siz dinleyen Heyete teşekkürlerimi arz ediyorum. (RP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Kazan.

Maksat açıklanmıştır, teşekkür ediyorum.

MUSTAFA KALEMLİ (Kütahya) — Sayın Başkan, müsaade edin efendim; Grubumla ilgili, yerimden bir arzda bulunacağım. Sayın Şevket Kazan'ın, RP Grubu adına bu kürsüden

yapmış olduğu açıklamayı memnurlukla karşıladık; ama, bu açıklama, sayın grup sözcülerinin, Atatürk'ün yüksek vecizesini burada tahrif etmelerine cevaz vermez. (ANAP sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Kalemli... Sayın Kalemli...

MUSTAFA KALEMLİ (Kütahya) — "Sayın, sayın..." yok; çok açıkça söyledim.

BAŞKAN — Sayın Kalemli, rica ediyorum... Sayın Ergezen o konuda meramını ifade ettiler, zabıtlara da geçti.

MUSTAFA KALEMLİ (Kütahya) — Ben de Sayın Şevket Kazan'a teşekkür ettim.

BAŞKAN — Efendim, istirham ediyorum...

Genel görüşme ile ilgili öngörüşme tamamlanmıştır...

RIZA MÜFTÜOĞLU (Erzurum) — Sayın Başkan, önerge vermişim; ne tür cevap vereceğinizi beklemekteyim. (Gürültüler)

BAŞKAN — Efendim, müsaade buyurur musunuz?

Buyurun efendim, nedir isteğiniz?

RIZA MÜFTÜOĞLU (Erzurum) — Önergemi Başkanlığınıza sundum; Orman Bakanlığının kapısındaki talep...

BAŞKAN — Anladım efendim; gördüm, hatırladım.

Efendim, konuşmacı tavzih etti, sözünü geri aldı; sataşma kalmamıştır.

RIZA MÜFTÜOĞLU (Erzurum) — Bu tarafı tavzih etmedi efendim...

BAŞKAN — Efendim, "tarafı" falan yok; tavzih edilmiştir, söz geri alınmıştır, sataşma iddiaları artık geçersizdir.

Bu önerge üzerinde imzası bulunanlardan söz almak isteyen?.. Yok.

Genel görüşme önergesi üzerindeki öngörüşme tamamlanmıştır.

Şimdi, genel görüşme açılmasını oylarınıza sunuyorum: Genel görüşme açılmasını kabul edenler... Kabul etmeyenler... Genel görüşme açılması kabul edilmiştir.

17.12.1991 tarihli 16 ncı Birleşimde alınan karar gereğince, iç güvenlik konusundaki bu genel görüşme, 26.12.1991 tarihli Perşembe günkü birleşimde yapılacaktır.

Değerli milletvekilleri, çalışma süremiz dolmak üzeredir; bir başka gündem maddesine geçebilmek için yeterli süremiz yoktur.

Bu sebeple, ekonomi konusundaki (8/4) esas numaralı genel görüşmeyi yapmak ve gündemdeki diğer konuları sırasıyla görüşmek için, 24 Aralık 1991 Salı günü saat 15.00'te toplanmak üzere, birleşimi kapatıyorum.

Kapanma Saati: 18.45

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ GÜNDEMİ

18 İNCİ BİRLEŞİM

19 . 12 . 1991 Perşembe

Saat : 15.00

1

BAŞKANLIĞIN GENEL KURULA SUNUŞLARI

2

ÖZEL GÜNDEMDE YER ALACAK İŞLER

1. — Doğru Yol Partisi ve Sosyaldemokrat Halkçı Parti Grupları adına Grup Başkanvekilleri Zonguldak Milletvekili Güneş Müftüoğlu, Adana Milletvekili Bekir Sami Daçe, İçel Milletvekili Aydın Güven Gürkan ve Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak'ın; ekonomi konusunda Anayasanın 98 inci, İçtüzüğü'nün 100 ve 101 inci maddeleri uyarınca, Genel Kurulun 18.12.1991 tarihli 17 nci Birleşiminde açılması kabul edilen genel görüşme (8/4) (GÖRÜŞME GÜNÜ: 24.12.1991 Salı)

2. — Doğru Yol Partisi ve Sosyaldemokrat Halkçı Parti Grupları adına Grup Başkanvekilleri Zonguldak Milletvekili Güneş Müftüoğlu, İçel Milletvekili Aydın Güven Gürkan, Adana Milletvekili Bekir Sami Daçe ve Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak'ın; dış politika konusunda Anayasanın 98 inci, İçtüzüğü'nün 100 ve 101 inci maddeleri uyarınca, Genel Kurulun 18.12.1991 tarihli 17 nci Birleşiminde açılması kabul edilen genel görüşme (8/5) (GÖRÜŞME GÜNÜ: 25.12.1991 Çarşamba)

3

SEÇİM

4

OYLAMASI YAPILACAK İŞLER

GENEL GÖRÜŞME VE MECLİS ARAŞTIRMASI YAPILMASINA DAİR ÖNGÖRÜŞMELER

1. — Konya Milletvekili Necmettin Erbakan ve 38 arkadaşının, tüketiciyi korumak ve kaliteli mal üretimini ve üreticisini teşvik etmek için alınacak tedbirleri tespit etmek amacıyla Anayasanın 98 inci, İçtüzüğü'nün 102 ve 103 üncü maddeleri uyarınca bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi (10/2)

2. — Konya Milletvekili Necmettin Erbakan ve 30 arkadaşının, ülkemizde ki özürhümlerinin problemleri ile bu konuda alınacak tedbirleri ve uygulamaya konulacak yeni politikaları tespit etmek amacıyla Anayasanın 98 inci, İçtüzüğü'nün 102 ve 103 üncü maddeleri uyarınca bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi (10/3)

3. — Samsun Milletvekili İrfan Demiralp ve 29 arkadaşının, Maliye ve Gümrük Bakanlığına ait tütün ve gümrük depoları ile Toprak Mahsulleri Ofisi ve üretici birliklerine ait depolarda, geçen sekiz yıllık dönemde yapıldığı iddia edilen suistimalleri ortaya çıkarmak ve bundan sonra yapılmasını önlemek için gerekli tedbirleri almak amacıyla Anayasanın 98 inci, İçtüzüğü'nün 102 ve 103 üncü maddeleri uyarınca bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi (10/4)

4. — Doğru Yol Partisi Grup Başkanvekilleri Zonguldak Milletvekili Güneş Müftüoğlu ve Bursa Milletvekili Turhan Tayan, Sosyaldemokrat Halkçı Parti Grup Başkanvekili İnel Milletvekili Aydın Güven Gürkan, Anavatan Partisi Grup Başkanvekilleri Bayburt Milletvekili Ülkü Güney ve Kütahya Milletvekili Mustafa Kalemlı, Refah Partisi Grup Başkanvekilleri Malatya Milletvekili Oğuzhan Asiltürk ve Kocaeli Milletvekili Şevket Kazan ile 13 arkadaşının; ülkemizin iç güvenlik sorunları konusunda Anayasanın 98 inci, İçtüzüğü'nün 100 ve 101 inci maddeleri uyarınca bir genel görüşme açılmasına ilişkin önergesi (8/3) (ÖNGÖRÜŞME GÜNÜ : 19.12.1991 Perşembe)

5. — Tunceli Milletvekili Kamer Genç ve 13 arkadaşının, 1990 yılına kadar hayali ihracat yoluyla hangi firmaların ne kadar haksız kazanç sağladıklarını, bu suretle yapılan ödemelerin usulüne uygun olarak geri istenip istenmediğini ve geri istenilen paralardan ne kadarının tahsil edilebildiğini tespit etmek amacıyla Anayasanın 98 inci, İçtüzüğü'nün 102 ve 103 üncü maddeleri uyarınca bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi (10/5)

6. — Isparta Milletvekili Ertekin Durutürk ve 25 arkadaşının, ülkemizin halen sahip olduğu çevre değerlerini korumak, çevre sorunlarının sebep ve sonuçları ile bu konuda alınması gerekli tedbirleri tespit etmek amacıyla Anayasanın 98 inci, İçtüzüğü'nün 102 ve 103 üncü maddeleri uyarınca bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi (10/6)

7. — Erzurum Milletvekili Rıza Müftüoğlu ve 15 arkadaşının, bürokratik yapılanmadaki mevcut problemleri tespit etmek ve Devletin bürokratik yapılanmasının yeniden düzenlenmesini sağlamak amacıyla Anayasanın 98 inci, İçtüzüğü'nün 102 ve 103 üncü maddeleri uyarınca bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi (10/7)

SÖZLÜ SORULAR

1. — İstanbul Milletvekili Halil Orhan Ergüder'in, Eskişehir E Tipi Cezaevinin boşaltılmasından önce herhangi bir araştırma ve inceleme yapıp yapılmadığına ilişkin Adalet Bakanından sözlü soru önergesi (6/2)

2. — Ankara Milletvekili H. Uluç Gürkan'ın, Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Başsavcısı ile bu Mahkemede görevli bir savcı hakkındaki şikâyetlerle ilgili olarak idarî soruşturma açılıp açılmadığına ilişkin Adalet Bakanından sözlü soru önergesi (6/3)

3. — Ankara Milletvekili H. Uluç Gürkan'ın, Dışişleri Bakanlığı eski Müsteşarı hakkındaki iddialarla ilgili olarak soruşturma açılıp açılmayacağına ilişkin Dışişleri Bakanından sözlü soru önergesi (6/4)

4. — Manisa Milletvekili Ekrem Pakdemirli'nin, Devlet Bakanı Tansu Çiller'in, mal beyanı ile ilgili olarak basında yer alan açıklamalarına ilişkin Devlet Bakanından sözlü soru önergesi (6/5)

**KANUN TASARI VE TEKLİFLERİYLE
KOMİSYONLARDAN GELEN DİĞER İŞLER**
